

ΤΑΣΕΙΣ ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΙΣΜΟΥ ΕΙΣ ΤΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕΤΑΞΥ ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΚΑΙ ΔΥΣΕΩΣ*

Του κ. HERMAN GROSS (**)

Καθηγητοῦ τῆς Οικονομικῆς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Μονάχου

Τὸ πρῶτον καὶ ἀποφασιστικὸν βῆμα πρὸς ἀνασυγκρότησιν τῶν ἐκ τοῦ Β' Παγκοσμίου Πολέμου καταστραφεισῶν εὐρωπαϊκῶν οἰκονομιῶν ἦτο τὸ Σχέδιον Marshall. Διὰ τὴν καθολικὴν κινήτοποίησιν τοῦ «Εὐρωπαϊκοῦ Προγράμματος Ἀνασυγκροτήσεως» (ERP) ἐκ μέρους τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς προσεκλήθησαν ὅπως λάβουν μέρος τὸ 1948 ἡ Σοβιετικὴ Ἑνωσις καὶ αἱ εἰς τὴν σφαῖραν ἐπιρροῆς τῆς εὐρισκόμεναι χῶραι τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης. Ἐν τούτοις αὗται, ὡς ἡ Πολωνία, ἡ Τσεχοσλοβακία καὶ ἡ Γιουγκοσλαβία ἀπέκρουσαν τὴν πρότασιν κατόπιν σοβιετικῆς πιέσεως καὶ ἀπέσυραν τὰς ἤδη καταφατικὰς ὑποσχέσεις συμμετοχῆς. Καὶ τοῦτο διότι, κατὰ τοὺς Λένιν καὶ Στάλιν, διὰ τὴν Σοβιετικὴν Ἑνωσιν καὶ διὰ τὰς ὑπ' αὐτὴν ὑπὸ στρατιωτικὴν, πολιτικὴν καὶ οἰκονομικὴν ἐπιρροὴν εὐρισκόμενας χῶρας τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης, ἰσχύει μόνον ἓν ἰδιαίτερον ἰδεολογικὸν καὶ οἰκονομικὸν πρόγραμμα ἀνασυγκροτήσεως — τῆς Παγκοσμίου Ἐπαναστάσεως — πρὸς ἀνάπτυξιν των. Οὕτως, ἡ Μόσχα ὄχι μόνον ἀπέρριψε τὸ Σχέδιον Marshall, ἀλλὰ ἐστράφη ἐπίσης καὶ κατὰ πάσης πολιτικῆς καὶ οἰκονομικῆς ἐνώσεως κρατῶν εἰς τὴν Δύσιν (!).

Ὡς ἀντίμετρον πρὸς τὸ Σχέδιον Marshall καὶ τὸ «Εὐρωπαϊκὸν Οἰκονομικὸν Συμβούλιον» (OEEC), εἰς Παρισίους, εἰς ὃ ἀνήκον αἱ λαμβάνουσαι τὴν βοήθειαν τοῦ Σχεδίου Marshall χῶραι, ἰδρύθη εἰς Μόσχαν τὸν Ἰανουάριον

(*) Ἀπόδοσις εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐκ τοῦ γερμανικοῦ ὑπὸ κ. Κ. Η. Ἀρβανιτάκη, τοῦ Κέντρου Προγραμματισμοῦ καὶ Οἰκονομικῶν Ἐρευνῶν.

(**) Τὸ παρὸν ἄρθρον ἀποτελεῖ βελτιωμένον καὶ ἐπηξημένον κείμενον διαλέξεως, δοθείσης τὴν 9ην Ἀπριλίου 1970 εἰς τὸ Ἀμφιθέατρον τῆς Νομικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, κατόπιν προσκλήσεως τοῦ συγγραφέως ὑπὸ τῆς Νομικῆς Σχολῆς.

1) Σύγκρινε τὴν πρὸς τὸ πρόβλημα τοῦτο ἐμπεριστατωμένην μὲ λεπτομερῆ βιβλιογραφίαν ἐφωδιασμένην ἀνάλυσιν τοῦ *G. Zellentin*: Die Kommunisten und die Einigung Europas. Demokratische Existenz heute, Schriften des Forschungsinstituts für Politische Wissenschaften der Universität Köln. Ἐκδοθὲν ὑπὸ τοῦ *F. A. Hermens*, Heft 11, Frankfurt/M. und Bonn 1964.

του 1949 το «Συμβούλιον Οικονομικῆς Ἀλληλοβοηθείας» (COMECON). Ἡ πρωτοβουλία προήλθεν ἀποκλειστικῶς ἐκ τῆς Μόσχας. Ἡ COMECON ἐσχημάτισε τὴν πρώτην διεθνή ἔνωση τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως μετὰ εἰς τὴν σφαιρὰν ἐπιρροῆς τῆς εὐρισκομένης χώρας τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης, μετὰ ἐξαιρέσει τὴν Γιουγκοσλαβίαν, ἡ ὁποία τὸ 1948 ἀπεκλείσθη ἐκ τῆς ἐνώσεως τῶν κομμουνιστικῶν χωρῶν (COMINFORM).

Μετὰ τὴν ἤδη ἐπιτυχῶς ἀσκουμένην πολιτικὴν ταύτισεως μετὰ τῆς Μόσχας τῶν ἀρεστῶν κυβερνήσεων τῶν Λαϊκῶν Δημοκρατιῶν τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης, ἡ Σοβιετικὴ Ἐνωσις διὰ τῆς COMECON ἐπεθύμει ἐπίσης, τὴν οικονομικὴν συγχώνευσιν αὐτῶν, διὰ τοῦ προσανατολισμοῦ των εἰς ἓν σύστημα αὐτοεφοδιασμοῦ «Δημοκρατικὴ Παγκόσμιος Ἀγορὰ» τὸ δυνατόν ἀνεξάρτητον ἐκ τῆς ὑπὸ τοῦ Στάλιν ἐννοουμένης «καπιταλιστικῆς» παγκοσμίου ἀγορᾶς. Ταυτοχρόνως προσηρμόσθησαν ριζοσπαστικῶς αἱ ἀνατολικοευρωπαϊκαὶ οἰκονομίαι καὶ ἡ οικονομικὴ των πολιτικὴ ἀναλόγως πρὸς τὸ ἐξειδικευμένον σοβιετικὸν οικονομικὸν σύστημα. Ἡ ἐξέλιξις αὕτη ὤφειλε νὰ ἐξασφαλισθῇ ἐκ τῶν κομμουνιστικῶν κομμάτων τὰ ὁποῖα ἐκυριάρχουν ἐπὶ τῆς διοικήσεώς των, καὶ ἡ ὁποία – τὸ ὀλιγώτερον ἕως τὰς προσπάθειάς ἀνεξαρτησίας τῶν κομμουνιστικῶν κομμάτων Ρουμανίας (1964) καὶ Τσεχοσλοβακίας (1968) – ἴσχυεν ὡς ἀσφαλὲς δοκιμασμένον ὄργανον ἐνώσεως (1).

Οὕτως, ἡ ἐπὶ διεθνοῦς ἐνδιαφέροντος ἐνθαρρυνθεῖσα ἀνεξάρτητος οικονομικὴ πολιτικὴ, ὡς ἐπίσης, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς διεθνοῦς κατανομῆς τῆς ἐργασίας οἰκονομικῶς αἰτιολογημένη κατανομή ἐργασίας τόσον μεταξὺ τῶν χωρῶν μελῶν τῆς COMECON ὅσον καὶ ἐναντι τοῦ λοιποῦ κόσμου ἦτο πρακτικῶς ἀδύνατος. Τοιοῦτοτρόπως ὁ διαμελισμὸς τῆς Εὐρώπης ἐπεκυρώθη οικονομικῶς. Ἐκτοτε ἀμφότερα τὰ μέρη τῆς Εὐρώπης ἀνεπτύχθησαν ἀνεξάρτητα τὸ ἓν ἐκ τοῦ ἄλλου. Τοῦτο προκύπτει ἐκ τῶν τάσεων μὴ ὀλοκληρώσεως τῶν ἐμπορευματικῶν των συναλλαγῶν καὶ ἀπεικονίζεται σαφῶς εἰς τὰς οικονομικάς των σχέσεις.

Ἐντόνως κεχωρισμένως ἀνεπτύχθησαν ἀμφότερα τὰ μέρη τῆς Γερμανίας εἰς τὰς ἐμπορευματοοικονομικάς των σχέσεις : «Αἱ ἐνδογερμανικαὶ ἐμπορευματικαὶ ἀνταλλαγαὶ μεταξὺ τῶν σημερινῶν νομισματικῶν περιοχῶν τοῦ δυτικοῦ

G. v. Rauch : Geschichte des bolschewistischen Russland. Wiesbaden 1956, ἰδιαίτερος σελ. 519, 522 κ.ε. καὶ 547.

Hermann Gross : Der Gemeinsame Markt und die Ostblockwirtschaft, «Geographische Rundschau», Braunschweig, ἔτος 13 (1961), σελ. 136 κ.ε. Τοῦ ἴδιου: The Common Market and Eastern Bloc Integration. Εἰς: Berlin and the Future of Eastern Europe. Ἐκδοθὲν ὑπὸ D. S. Collier and K. Glaser, Chicago 1963, σελ. 183 – 204. Τοῦ ἴδιου: Ost und Südosteuropa und die Europäische Wirtschaftsgemeinschaft. Εἰς: Die Internationale Politik 1963, Jahrbücher des Forschungsinstituts der Deutschen Gesellschaft für Auswärtige Politik. München, Wien 1969, σελ. 288–309.

1) Σύγκρ. M. Kaser, COMECON, Integration Problems of the Planned Economies, Oxford University Press, London, New York, Toronto 1965 (Νέα ἐκδοσις 1967).

καί ανατολικού μάρκου υπολογίζονται δια τὸ ἔτος 1936 εἰς 8 δισεκατ. μάρκα (Reichsmark) περίπου. Ἐκκινῶντες ἐξ αὐτοῦ καὶ λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν τὴν ἐξέλιξιν τῶν τιμῶν καὶ τὰς διαφορὰς τῆς οικονομικῆς ἀνάδοδος τῆς μεταπολεμικῆς περιόδου εἰς τὴν Δυτικὴν καὶ Κεντρικὴν Γερμανίαν, θὰ ἀνεμένομεν ὅπως τὸ ἐμπόριον μεταξὺ ἀμοτέρων τῶν μερῶν τῆς Γερμανίας ἀνῆρχετο σήμερον, κατ' ἐκτίμησιν, εἰς 30 ἕως 40 δισεκ. μάρκων (DM)» (1). Ἐναντι αὐτοῦ, ἡ ἀξία τοῦ ἐνδογερμανικοῦ ἐμπορίου μεταξὺ τῆς Ὁμοσπονδιακῆς Δημοκρατίας τῆς Γερμανίας (BRD) καὶ τῆς Λαοκρατικῆς Δημοκρατίας τῆς Γερμανίας (DDR) ἀνῆρχετο κατὰ τὸ 1968 εἰς 3 δισεκατ. DM περίπου καὶ τὸ 1969 εἰς 3,6 δισεκατ. DM.

Τοῦτο δὲν εἶναι οὔτε τὸ 10 % τοῦ υπολογιζομένου ὄγκου (2). Ἡ προέχουσα πολιτικὴ καὶ οικονομικὴ θέσις τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως, ὡς ἐπίσης ἡ θεμελιώδης διαφορὰ τοῦ οικονομικοῦ συστήματος καὶ τοῦ συστήματος ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου τοῦ ἀνατολικοῦ συνασπισμοῦ ἔναντι τοῦ ὑπολοίπου κόσμου, ὁμοῦ μετὰ τῆς ἀπαγορευτικῆς πολιτικῆς τοῦ NATO, ὠδήγησαν εἰς ριζοσπαστικὴν περιφερειακὴν ἀναδιάταξιν τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου τόσον τῶν δυτικῶς τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως λοιπῶν χωρῶν μελῶν τῆς COMECON καὶ τοῦ συμφώνου τῆς Βαρσοβίας ὅσον καὶ μεταξὺ των : Περίπου 60% (διακυμάνσεις ἀπὸ 47 - 77%) τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου ὅλων τῶν χωρῶν μελῶν διακανονίζεται εἰς τὸ πλαίσιον τῆς COMECON· ἐξ αὐτοῦ 38% (διακυμάνσεις ἀπὸ 35 - 60 % δι' ἐκάστην χώραν) μόνον μετὰ τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως. Μετὰ τῶν ἀνεπτυγμένων βιομηχανικῶς χωρῶν τῆς δύσεως, αἱ ὁποῖαι πρότερον ἦσαν αἱ σπουδαιότεραι συμπράττουσαι ἐμπορικαὶ καὶ κεφαλαιοδοτικαὶ χῶραι τῶν ἀνατολικοευρωπαϊκῶν χωρῶν, ἡ συμμετοχὴ αὐτὴ εἶναι μόνον 20% περίπου. Μία τόσον στενὴ ἐμπορικὴ σχέσις μεταξὺ χωρῶν αἱ ὁποῖαι, μὲ ἐξαιρέσιν τὴν Ἀνατολικὴν Γερμανίαν, Τσεχοσλοβακίαν καὶ ἴσως τὴν Σοβιετικὴν Ἐνωσιν, δύναται νὰ χαρακτηρισθῶν ὡς ὑπανάπτυκτοι, εἶναι μίᾳ τελείως ἀσυνήθιστος κατάστασις, βάσει τῆς μέχρι τοῦδε ἐξελίξεως τῆς διαρθρώσεως τοῦ παγκοσμίου οικονομικοῦ καταμερισμοῦ ἐργασίας. Τοῦτο ἀπεδείχθη διὰ τὰς περισσοτέρας τῶν χωρῶν τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης ὡς ἀντιοικονομικὸν καὶ ἄρκετὰ πολυδάπανον. Ἡ εἰς τὸ οικονομικὸν σύστημα καὶ εἰς τὸ σύστημα ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου τῶν κεντρικῶς διευθυνομένων οικονομιῶν τῶν χωρῶν μελῶν τῆς COMECON αἰτιολογημένη, περισσότερο τεχνικῶς παρά οικονομικῶς, κατανομὴ τῆς ἐργασίας ἐντὸς τῆς COMECON, ἐχαρακτηρίσθη, ὡς ἀπαιτούσα ἀναπροσαρμογὴν ὑπὸ τῶν μελῶν τῆς, ἰδιαιτέρως δὲ ὑπὸ τῶν ἀνεπτυγμένων χωρῶν, ὡς ἡ Τσεχοσλοβακία, καὶ ἐπανειλημμένως ἐπίσης ἐδέχθη ἔντονον κριτικὴν ὑπὸ τῆς Ρουμανίας (3).

1) K. H. Standke, *Der Handel mit dem Osten - Die Wirtschafts - Beziehungen mit den Staatshandelsländern*, Baden - Baden, 1968, σελ. 183.

2) Σύγκρ. ἐπίσης *Hermann Gross, Economic Effects of the Division of Germany. Eis: The Conditions for Peace in Europe. Problems of Detente and Security. D. S. Collier and K. Glaser, Eds, Washington, D. C., σελ. 119 - 128.*

3) Σύγκρ. *Hermann Gross, Ergebnisse und Probleme des COMECON, «Wis-*

Εἰς τὴν Δ. Εὐρώπην ἡ συνεργασία τῶν χωρῶν τῶν λαμβανουσῶν βοήθειαν ἐκ τοῦ σχεδίου Marshall εἰς τὸν ΟΕΕC, ἡ φιλελευθέρη πολιτικὴ με πολυμεροποίησιν τῶν σχέσεων ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου καὶ ἡ ὑπὸ τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἑνώσεως Πληρωμῶν προετοιμασθεῖσα μετατρεψιμότης τῶν νομισμάτων, ἐξωμάλυνε τὸν δρόμον διὰ μίαν ὀργανικὴν οἰκονομικὴν ἔνωσιν τῶν «ἔξ» εἰς τὴν ἔνωσιν ἀνθρακος καὶ χάλυβος (Montan - Union) καὶ τὴν Εὐρωπαϊκὴν Οἰκονομικὴν Κοινότητα (ΕΟΚ). Εἰς τὰ ὄργανα τῆς ΕΟΚ ἐδόθησαν κατ' εὐθείαν νομοθετικά ἀρμοδιότητες, αἱ ὁποῖαι ὑποχρεοῦν ἄμεσα τὰ οἰκονομικά ὑποκείμενα εἰς χώρας μέλη. Διὰ τῆς σταδιακῆς ἀντικαταστάσεως, τῆς ἀρχῆς τῆς ὁμοφωνίας ἐπὶ τῶν ἀποφάσεων, διὰ τῆς πλειοψηφίας εἰς τὰ ὑπερεθνικά ὄργανα τῆς ΕΟΚ, περιορίζεται βαθμιαίως τὸ ἔθνικόν veto. Διὰ τούτου διευκολύνονται κοινὰ λύσεις νεοδημιουργουμένων κοινῶν προβλημάτων ἐξ ἐπόψεως πραγματοποίησεως τῆς οἰκονομικῆς ἐνώσεως τῶν «ἔξ», με ἀπώτερον σκοπὸν μίαν ἀργότερον οἰκονομικῆς καὶ, ἢ δυνατὸν ἐπίσης, πολιτικῆς ἐνοποιήσεως τῆς Εὐρώπης.

Ἐάν, ἐν τούτοις, ὁ τελευταῖος αὐτὸς σκοπὸς τῆς ΕΟΚ δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐπιτευχθῆ εἰσέτι καὶ ἡ πολιτικὴ ἐνοποίησις μάλιστα ἐτέθη εἰς τὸ ἀπώτατον μέλλον, ὅμως τὰ ἀποτελέσματα διανοίξεως καὶ ἀναπτύξεως (Wachstum - Growth) τῶν ἀποτελουσῶν τὴν κοινὴν ἀγορὰν χωρῶν, ὠδήγησαν εἰς θυελλώδη ἀνάπτυξιν τοῦ διακοινοτικοῦ τῶν ἐμπορίου (1). Ἡ σχέσις μεταξύ ἐσωτερικοῦ ἐμπορίου πρὸς τὸ συνολικὸν ἐμπόριον τῆς ΕΟΚ ἠξήθη ἀπὸ 30% περίπου τῶν εἰσαγωγῶν καὶ ἐξαγωγῶν τοῦ ἔτους 1958 εἰς πέραν τοῦ 46% τὸ 1968, δηλαδὴ περίπου τὸ ἡμισυ τοῦ συνολικοῦ ἐμπορίου τῆς ΕΟΚ πραγματοποιεῖται μεταξύ τῶν χωρῶν μελῶν αὐτῆς.

Τὸ εἰς αὐτὴν τὴν τάσιν συγκεντρώσεως ἐκφραζόμενον «ἀποτέλεσμα διανοίξεως» ἀποτελεῖ ἐν ἀποφασιστικὸν μέσον διὰ τὴν πραγματοποίησιν τοῦ οἰκονομικοῦ σκοποῦ αὐξήσεως τῆς εὐημερίας τῶν ἐνωθέντων μελῶν καὶ ἐπίσης αὐξήσεως τῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως τῆς ΕΟΚ ἐναντι τῶν τρίτων χωρῶν εἰς τὴν παγκόσμιον ἀγορὰν. Σήμερον ἡ ΕΟΚ εἶναι ὁ σπουδαιότερος ἐμπορικὸς ἑταῖρος τῶν Η.Π.Α. καὶ ὁ μεγαλύτερος ἐν γένει ἐμπορικὸς ἑταῖρος τοῦ κόσμου, με συμμετοχὴν 23% τὸ 1969 εἰς τὸ παγκόσμιον ἐμπόριον (2).

Τὸ ἀποτέλεσμα αὐτὸ τῆς διανοίξεως τοῦ διακοινοτικοῦ ἐμπορίου τῆς ΕΟΚ ἐπιτετεύχθη ὄχι μόνον διὰ τῆς καταργήσεως τῶν δασμῶν, ἀλλ' ἐπίσης διὰ τῆς εἰσροῆς ἀλλοδαποῦ κεφαλαίου, ἰδίως ἐκ τῶν Η.Π.Α. (3). Ἀμφότεροι οἱ παρά-

sensehaftlicher Dienst Südosteuropa», ἔτος 16 (1967), τεῦχος 4/5, σελ. 49 κ. ἐπ. Τ ο ὕ
1810 : Economic Integration of Eastern Europe. Εἰς: Aspects of Modern Communism. Richard F. Staar, Ed. Columbia, S. C., 1968, σελ. 143 - 170.

1) Σύγκρ. ἐπίσης H. Berg, Zur Messung der wirtschaftlichen Erfolge der EWG als Zollunion. «Wirtschaftsdienst», Jg. 46 (1966), σελ. 257 κ.ἐπ..

2) Εἰς τὰς παγκοσμίους ἐξαγωγὰς τῶν ἐτῶν 1959 καὶ 1969 ἡ ΕΟΚ συμμετέχει με 21,9% καὶ 27,9%, αἱ Η.Π.Α. με 15,1% καὶ 13,9% καὶ ἡ Δυτικὴ Γερμανία με 8,5% καὶ 10,7%. Σύγκρ. Die Zeit, Nr. 36 τῆς 4.9.1970.

3) Ἐκ μίαν ἐκδόσεως σχετικῶν στοιχείων τῆς ἐπιτροπῆς τῆς ΕΟΚ αἱ ἀμερικανικαὶ

γοντες, ενώπιον του φόβου των οικονομικών κύκλων του έσωτερικού και έξωτερικού, εύρισκόμενοι πρό μιας δυσχεράσεως των πωλήσεων εις τον χώρον της ένωσης, προεκάλεσαν έντονον ανταγωνισμόν άσυνθηθίστων επιχειρηματικών πρωτοβουλιών και δραστηριοτήτων.

Ο τόνος αυτός και ή δραστηριότης της ΕΟΚ έπανάφεραν εις κίνησιν πάλιν δυνάμεις εύρισκομένας από μακροϋ χρόνου εις χειμεριαν νάρκην. Αί αναδιαρθρώσεις δέν περιωρίσθησαν μόνον εις τον χώρον της ένωσης, άλλα έπεκτάθησαν και εις το παγκόσμιον έμπόριον. Το άποτέλεσμα της διανοίξεως εις το έσωτερικόν της ΕΟΚ δέν εύρίσκετο — ως συχιά ύποστηρίζεται ύπό τρίτων χωρών και ιδίως του άνατολικού συνασπισμού— άντιμέτωπον ένός άποτελέσματος άπομονώσεως ή άποτελέσματος διακρίσεως. Το έμπόριον της ΕΟΚ με τρίτας χώρας ηύξήθη πολύ περισσότερο από ό,τι το παγκόσμιον έμπόριον. Τοϋτο ισχύει πρό πάντων διά τās εισαγωγάς έκ των πολύ άνεπτυγμένων τρίτων χωρών. Οϋτω, το έξωτερικόν έμπόριον της ΕΟΚ μετά των Η.Π.Α. ηύξήθη πολύ περισσότερο από ό,τι ή κατά μέσον όρον αύξησις του έξωτερικού έμπορίου μετά των τρίτων χωρών. Σχετικώς, το πλείστον, ηύξήθη το έξωτερικόν έμπόριον της ΕΟΚ με τās χώρας του άνατολικού συνασπισμού. Καίτοι ή ΕΟΚ έγινεν ό σπουδαιότερος έμπορικός έταίρος των άνατολικών χωρών με κρατικοποιημένον έμπόριον, ή συμμετοχή τους κατά τον ΟΕCΔ εις το έξωτερικόν έμπόριον των έξ άνέρχεται μόνον εις 7·8 %.

Η οικονομική κυρίως αίτία διά τās εισέτι δυσαναλόγως χαμηλάς οικονομικάς σχέσεις μεταξύ άνατολής και δύσεως, εύρίσκεται, ως ήδη έλέχθη, εις τās διαφοράς των οικονομικών συστημάτων των άνατολικών χωρών με κρατικοποιημένον έμπόριον και της δυτικής οικονομίας της έλευθέρας άγοράς.

Το οικονομικόν σύστημα των χωρών με κρατικοποιημένον έμπόριον έπιτρέπει την χρησιμοποίησιν άρχών της GATT—καθεστώς της ρήτρας του μάλλον έννοουμένου κράτους επί τη βάσει της άμοιβαιότητος, γενικάς δασμολογικάς έκπτώσεις και την μη χρησιμοποίησιν μέτρων έμποδιζόντων το έξωτερικόν έμπόριον (') — μόνον εις τυπικήν έποψιν και εις πολύ περιωρισμένην έκτα-

τοποθετήσεις εις χώρας μέλη της ΕΟΚ άναλογούν μίαν πραγματικήν άξίαν 30 δισεκ. δολларίων. Υπολογίζεται δε μία περαιτέρω αύξησις των έπενδύσεων των Η.Π.Α. εις την Εύρώπην έξ 25 % περίπου. Σύγκρ. Süddeutsche Zeitung von 31.8.1970.

1) GATT: "Άρθρον 1, Γενικόν Καθεστώς Δασμολογικών Προτιμήσεων. 1. "Όλα τά όφέλη, διευκολύνσεις, προνόμια ή άπαλλαγαι αι όποία χορηγούνται ύπό του ένός των έταίρων δι' έν προϊόν, το όποιον προέρχεται από κάποιαν άλλην χώραν, ή καθορίζεται διά μίαν άλλην χώραν, έπεκτείνεται αυτόμάτως και άνευ όρων επί του αυτού είδους προϊόντος, το όποιον προέρχεται από περιοχάς κάποιας άλλης συμβαλλομένης χώρας ή προορίζεται δι' αυτήν. Η διάταξις αυτή άφορᾷ δασμούς και δικαιώματα κάθε άλλου είδους, τά όποια έπιβαρύνουν τās εισαγωγάς ή τās έξαγωγάς ή δύνανται να αύξάνονται έπ' ευκαιρίᾳ των εισαγωγών ή έξαγωγών, ως επίσης επί εκείνων, τά όποια έπιβαρύνουν τās διακρατικάς μεταβιβάσεις χρηματικών μέσων διά πληρωμάς εισαγωγών ή έξαγωγών, διά της αύξήσεως των δασμών αυτών, των φόρων ή άλλων δικαιωμάτων, επί του συνόλου των διατάξεων και διατυπώσεων των εισαγωγών ή έξαγωγών, ως επίσης έφ' όλων των λοιπών θεμάτων, τά όποια περιλαμβάνονται εις τās παραγράφους 2 και 4 του άρθρου III.

σιν. Εἰς τὰς κεντρικῶς διευθυνομένης οἰκονομίας ἐπικρατεῖ μονοπώλιον ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου, διμερεῖς διεθνεῖς ἐμπορικαὶ σχέσεις, μὴ μετατρεψιμότης τῶν νομισμάτων μὲ μὴ πραγματικὰς σχέσεις μετατροπῆς αὐτῶν, ὡς ἐπίσης, διοικητικῶς ὀριζόμεναι καὶ διευθυνόμεναι τιμαὶ ἐξαγωγῶν.

Διὰ τοῦτο δὲν ἐξαρτῶνται ὁ ὄγκος καὶ ἡ προέλευσις τῶν εἰσαγωγῶν, ὡς εἰς τὰς ἀγορὰς ἐλευθέρως οἰκονομίας, κυρίως, ἐκ τῶν δασμῶν καὶ τῆς ὑπὸ τῶν ἀλλοδαπῶν ἐξαγωγέων χορηγουμένης ρήτρας τοῦ μᾶλλον εὐνοουμένου κράτους ἢ τῆς διαφημίσεως καὶ τῆς ζητήσεως· πολὺ περισσότερον καθορίζονται αἱ εἰσαγωγαὶ λεπτομερῶς ἐκ τῶν ἀποφάσεων τῶν ἀρχῶν προγραμματισμοῦ. Προσέτι ἡ κατάστασις τοῦ ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου καὶ τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν διαδραματίζει ἀποφασιστικὸν ρόλον εἰς τὸ πλαίσιον διμερῶν σχέσεων, ὡς ἐπίσης, τὸ γεγονός, ὅτι τὸ 60-80% τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου τῶν χωρῶν μελῶν τῆς COMECON εἶναι διμερῶς συνδεόμεναι μεταξύ των ὑποχρεώσεις λήψεως καὶ ἀποδόσεως. Ἐκτὸς τούτων ὑφίστανται διὰ μερικὰς χώρας μέλη τῆς COMECON σημαντικαὶ ὑποχρεώσεις καταβολῆς πιστώσεων πρὸς τὴν Σοβιετικὴν Ἐνωσιν αἱ ὁποῖαι γενικῶς δύνανται νὰ ἐξοφληθοῦν μόνον μὲσω ἐξαγωγῶν.

Ἡ ρήτρα τοῦ μᾶλλον εὐνοουμένου κράτους καὶ αἱ δασμολογικαὶ ἐκπτώσεις, τόσον εἰς τὴν Δύσιν ὅσον καὶ εἰς τὰς χώρας μὲ κρατικοποιημένον ἐμπόριον ἔχουν τελείως διάφορον σημασίαν. Μόνον εἰς σπανίας καὶ ἐξαιρετικὰς περιπτώσεις χορηγοῦνται δικαιώματα ἐγκαταστάσεως καὶ ἐμπορίας εἰς δυτικὰς ἐπιχειρήσεις ὑπὸ τῶν ἀνατολικῶν χωρῶν καὶ δύνανται νὰ εἶναι μόνον περιωρισμένης ἐπιχειρηματικῆς δραστηριότητος ἔνεκα τοῦ κρατικοποιημένου ἐμπορίου καὶ τοῦ μονοπωλίου τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου. Παρ' ὅλα αὐτά, ἡ χορήγησις τῆς ρήτρας τοῦ μᾶλλον εὐνοουμένου κράτους, ἐν συναρτήσει πρὸς τὴν παραχώρησιν περιθωρίων εἰσαγωγῶν ἐκ μέρους τῶν χωρῶν μὲ κρατικοποιημένον ἐμπόριον καὶ αἱ ὑφιστάμεναι ἐμπορικαὶ ἀποστολαὶ δὲν εἶναι ἄνευ σημασίας.

Ἐν τούτοις, θὰ ἡδύνατο ἡ χορήγησις τῶν δασμολογικῶν προτιμήσεων ἐκ μέρους τῶν δυτικῶν χωρῶν, ἐν συναρτήσει καὶ πρὸς μίαν συμφωνίαν δασμῶν νὰ εἶναι πολὺ μεγαλυτέρας σημασίας, διότι εἰς τὰς χώρας μὲ κρατικοποιημένον ἐμπόριον οἱ δασμοὶ δὲν εἶναι, ὡς ἤδη ἐλέχθη, ὡς εἰς ἐλευθέρως οἰκονομίας ἀγορὰς, ὄργανον ἐμπορικῆς πολιτικῆς, διὰ τοῦ ὁποῦ ρυθμίζονται αἱ εἰσαγωγαὶ, ἀλλ' ὑπηρετοῦν μόνον τὴν ἐξισορρόπησιν τῶν τιμῶν μεταξύ τῶν ὑψηλῶν τιμῶν τῶν ἐγχωρίων προϊόντων καὶ τῶν χαμηλῶν τιμῶν τῶν εἰσαγομένων προϊόντων. Αἱ εἰσαγωγαὶ δὲν εἶναι ἐξηρητημένοι ἐκ τοῦ ὕψους τῶν δασμῶν, ἀλλ' ἐκ τῶν ἀναγκῶν δι' εἰσαγωγὰς, αἱ ὁποῖαι καθορίζονται ἐκ τῶν οἰκονομικῶν προγραμμάτων. Αἱ εἰσαγωγαὶ ζωτικῆς ἀνάγκης προϊόντων ἐκ μέρους τοῦ κράτους προηγοῦνται πάσῃ θυσίᾳ. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἐπίσης δὲν προσφέρουν οὐδένα σύμφωνον τιμῶν μὲ δασμολογικὰς ἐκπτώσεις καὶ μὲ ρήτραν τοῦ μᾶλλον εὐνοουμένου, εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἐμπόριον, αἱ χῶραι τοῦ κρα-

τικοποιημένου εμπορίου εις τούς δυτικούς επιχειρηματίας και εξαγωγείς, εάν δέν είναι μιᾶς ώρισμένης αξίας (1).

Όπωςδήποτε, όμως, μία γενική γραμμική δασμολογική έκπτωσης ἐκ 36%, ἡ ὁποία συνεφωνήθη εις τὸ πλαίσιον τῆς GATT κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις τοῦ γύρου Kennedy, ἔναντι τῶν χωρῶν μελῶν τῆς COMECON, δέν θά ἐπλησίαζε τὸν κύριον σκοπὸν τῆς, ἥτοι τὴν ἀμεσον ἀμοιβαίαν προώθησιν τῆς ἀνταλλαγῆς ἐμπορευμάτων, ἰδιαιτέρως δὲ ἀναλόγους εξαγωγὰς δυτικῶν προϊόντων πρὸς τὰς χώρας αὐτάς. Όπωςδήποτε δέ, θά ἠδύναντο νὰ συμβάλλουν ἐμμέσως αἱ διὰ τῶν δυτικῶν δασμολογικῶν ἐκπτώσεων βελτιώσεις τῶν δυνατοτήτων πωλήσεων τῶν χωρῶν μὲ κρατικοποιημένον ἐμπόριον, δι' αὐξήσεως τῶν δυτικῶν εξαγωγῶν πρὸς ἀνατολάς. Διότι ἔνεκα τοῦ διμεροῦς χαρακτήρος τῶν ἀνατολικοευρωπαϊκῶν ἐμπορικῶν συμφωνιῶν, ὁ ὄγκος τῶν εισαγωγῶν τῶν χωρῶν αὐτῶν ἐξαρτᾶται ἐν γένει ἐκ τοῦ ὄγκου τῶν εξαγωγῶν μὲ ἄλλα λόγια ὁ ὄγκος τοῦ ἐμπορίου Ἀνατολῆς - Δύσεως ἐξαρτᾶται εὐρέως ἐκ τῆς δυνατότητος τῶν ἀνατολικοευρωπαϊκῶν χωρῶν νὰ προμηθεύσῃ ἀναλόγους ποσότητας συναγωνισίμων προϊόντων, καὶ δι' αὐτῶν νὰ διανοίξῃ τὰς δυτικὰς ἀγοράς. Διὰ τοῦτο, αἱ χώραι τοῦ κρατικοποιημένου ἐμπορίου ἐνδιαφέρονται ἐπειγόντως ἐκ τῆς ἐπιταχυνομένης ἀναπτύξεώς των εἰς ἀγροτοβιομηχανικὰς χώρας νὰ ἐκμεταλλεθοῦν τὴν αὐξήσιν τοῦ εισοδήματος καὶ τῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως τῶν χωρῶν τῆς EOK καὶ τῆς EFTA.

Ἡ ἀλληλοεξάρτησις τῶν εισαγωγῶν καὶ εξαγωγῶν δύναται ὅμως νὰ παρακινήσῃ τὰς χώρας μὲ κρατικοποιημένον ἐμπόριον εἰς ἐπείγουσας ἀνάγκας ἐλευθέρου συναλλάγματος δι' ἀνάπτυξιν εξαγωγῶν μέσῳ τιμῶν dumping πρὸς τὴν δύσιν ἢ πρὸς ὑπαναπτύκτους χώρας. Ἐξ ἄλλου, θά ἠδύναντο αἱ χώραι μὲ κρατικοποιημένον ἐμπόριον δι' ἐξοικονόμησιν συναλλάγματος ἢ ἐκ πολιτικῶν λόγων νὰ περιορίσῃ ἀποτόμως καὶ σημαντικῶς τὰς εισαγωγὰς των ἐξ ὠρισμένων δυτικῶν χωρῶν.

Όλαι αὐταὶ αἱ διευθετήσεις θά ἐπέφερον ἀνεπιθυμητοὺς διαταραχὰς εἰς τὰς δυτικὰς ἀγοράς καὶ ἀνισορροπίαν τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν μεταξύ δυτικῶν καὶ ἀνατολικῶν χωρῶν. Διὰ τοῦτο διακανονίζουσι αἱ ἐλεύθεραι οἰκονομαὶ ἀγοράς τὸ ἀνατολικόν των ἐμπόριον ἐν γένει εἰς τὸ πλαίσιον τῶν διμερῶν ἐμπορικῶν συμφωνιῶν διὰ περιθωρίων καὶ περιορισμῶν, δηλαδὴ διὰ κινητῶν δασμῶν καὶ δι' ἀδειῶν εισαγωγῆς καὶ εξαγωγῆς. Τὰ ἀμυντικὰ αὐτὰ μέτρα ἐμπορικῆς πολιτικῆς διαπραγματεύονται ἐν τούτοις διαφοροτρόπως ὑπὸ τῶν δυτικῶν χωρῶν. Οὕτως, ὑφίσταται ἡ δυνατότης, νὰ εἰσαχθοῦν φθινὰ ἀνατολικοευρωπαϊκὰ προϊόντα διὰ τῶν τρίτων χωρῶν, περίπτωσις παρατηρητέα διὰ βιοτεχνικὰ προϊόντα εἰς τὸ πλαίσιον τῆς EOK.

1) Σύγκρ. E. Klinkmüller, Zur Strategie des Ost-West-Handels, «Osteuropa-Wirtschaft», Jg. 9, (1914), τεῦχος 3, σελ. 14 κ.έ. - H. Gross, Kennedy-Runde und Ost-West-Handel, «Der Donauraum», Jg. 12, (1967), τεῦχος 3, Wien, σελ. 121 κ.έ. - Τοῦ Ἰδίου, East-West Trade Policy and Economic Cooperation. Els: Western Policy and Eastern Europe, D.S. Collier and K. Glaser, Eds., Chicago 1966, σελ. 181 - 196.

Μέχρι σήμερα ύφίσταται ένεκα του γεωργικού καθεστώτος της αγοράς εις την ΕΟΚ μία ένιαία ρύθμισις εισαγωγών μόνον διά τὰ γεωργικά προϊόντα. Διά τών εισφορών αντισταθμίσεως και πρό πάντων διά τών συμπληρωματικών εισφορών έπεβαρύνθησαν κατά ένα μέρος πάρα πολύ τὰ ευθηνότερα γεωργικά έξαγωγικά προϊόντα τών ανατολικοευρωπαϊκών χωρών. Τοϋτο ίσχύει πρό πάντων διά τήν Πολωνίαν, Ούγγαριαν και Βουλγαρίαν, τών όποιων αί πρός την ΕΟΚ έξαγωγαί αποτελούνται άνω του 50 % εκ γεωργικών προϊόντων. Παρ' όλα αυτά, ό ρυθμός αύξήσεως του συνολικού έμπορίου τής ΕΟΚ μετά τών χωρών τής ανατολικής Εύρώπης — άνευ τής Σοβιετικής Ένώσεως — κατά τὰ έτη 1958 - 1968 ήτο διπλάσιος εκείνου τών τρίτων χωρών, τών όποιων όμως αί έμπορευματικά ανταλλαγαί μετά τής ΕΟΚ ήσαν βεβαίως πολύ ύψηλοτέρου όγκου.

Έκπληκτικόν είναι, ότι αύτή αύτη ή άξία τών έξαγωγών τών χωρών του ανατολικού συνασπισμού εις γεωργικά προϊόντα, διά τὰ όποία ύφίστανται κανονισμοί αγοράς τής ΕΟΚ, ηύξήθη τιμαριθμητικώς από τὸ 1958 — 1968, δηλαδή αί χώραι τής ανατολικής Εύρώπης έπέτυχον νά προσαρμοσθούν καλύτερον εις τόν μηχανισμόν αγοράς τής ΕΟΚ από ό,τι αί τρίται χώραι. Η έπιβράδυνσις τής αύξήσεως τών έξαγωγών εις τὰ προϊόντα αυτά ύπερσυμφιφίζεται δι' άσυνήθιστως έντόνου αύξήσεως τών έξαγωγών άλλων γεωργικών προϊόντων, ώς ποτών και καπνου, και έπίσης ώρισμένων τροφίμων και κατά μικρότερον μέρος δι' άξιοσημείωτου αύξήσεως του μηχανικού έξοπλισμού — πρό πάντων εκ τής Τσεχοσλοβακίας και τής Άν. Γερμανίας. Όσον άφορᾷ τούς άσστηρούς κανονισμούς εισαγωγών υπό τής ΕΟΚ, διά προϊόντα τών ανατολικών χωρών οί παραγωγοί και έξαγωγαί άσκοϋν κατά ένα μέρος έν σοβαρόν «άποτέλεσμα άναμορφώσεως». Διά τοϋτο θά έπρεπε αί χώραι τής ανατολικής Εύρώπης κυρίως νά είναι εύγνώμονες πρός την ΕΟΚ, ώς παρετήρησεν εις γνωστός οικονομολόγος εκ Βουδαπέστης έπ' εύκαιρία μιᾷ διαλέξεως εις τὸ Πανεπιστήμιον του Μονάχου. Αί μεγάλαί προμήθειαι πρώτων ύλών τής Σοβιετικής Ένώσεως παρέμειναν κατά μέσον όρον εις τὸ σύνθηες πλαίσιον ανάπτυξεως.

Ταυτοχρόνως ό δείκτης έξαγωγών τών χωρών μελών τής ΕΟΚ πρός τὰς χώρας του ανατολικού συνασπισμού ηύξήθη άσυνήθως έντόνως. Οϋτω, διά την ΕΟΚ και την Δ. Γερμανίαν, αί χώραι του ανατολικού συνασπισμού με συμμετοχήν, εις τὸ συνολικόν έξωτερικόν των έμπορίων, άνερχομένην εις ποσοστόν άνω του 8 % και του 4 % αντιστοίχως, απέκτησαν περίπου την ίδιαν σπουδαιότητα, από άπόψεως ύψους συναλλαγών, όσην ή αγορά τής Κεντρικής και Νοτίου Άμερικής. Κύρια είδη έξαγωγών είναι πολύτιμοι σύγχρονοι μηχαναί, όχήματα — και άλλα έπεξεργασθέντα προϊόντα, διά την εισαγωγήν τών όποιων ένδιαφέρονται κυρίως αί χώραι τής Άνατολικής Εύρώπης, και τὰ όποια άπαιτούνται διά την ανάπτυξιν τής βιομηχανίας πλην όμως δέν δύνανται έγκαίρως νά παραγάγουν αί ίδιαι εις ίκανήν ποσότητα και ποιότητα. Η ποιοτική άποψις τών ανατολικών αγορών εις την δύσιν είναι άποφασιστικής σημασίας, διότι άκριβῶς ή ανάγκη αύτη τών πολυτίμων τούτων

κεφαλαιουχικών αγαθών πιέζει τὰς χώρας τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης νὰ ἐξάγουν πρὸς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην.

Ἔνεκα τοῦ ὑψηλοῦ ρυθμοῦ αὐξήσεως τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος καὶ τῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως τῶν χωρῶν μελῶν τῆς ΕΟΚ, αὕτη ἀνεπτύχθη ὡς ὁ σπουδαιότερος ἐμπορικὸς ἑταῖρος τῶν χωρῶν τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης μὲ περίπου τὸ 50 % τοῦ Ἀνατολικοῦ - Δυτικοῦ ἐμπορίου. Τὸ γεγονός αὐτὸ ἐν συναρτήσῃ πρὸς τὰς οἰκονομικὰς ἐπιτυχίας τῆς ΕΟΚ καὶ τὴν ἔνεκα τῆς πολιτικῆς τοῦ De Gaulle παρακλυθεῖσαν πολιτικὴν ἐνοποιήσεως τῶν «ἔξ», ὠδήγησεν ἐκ μιᾶς κατ' ἀρχὴν ἐνιαίας ἐχθρικής ἀπωθήσεως τῆς ΕΟΚ ἐξ ὄλων τῶν χωρῶν τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης πρὸς μίαν ρεαλιστικώτερων καὶ πραγματικὴν στάσιν (1).

Μὲ ἐξαιρέσιν τὴν Σοβιετικὴν ἔνωσιν ἐπροσπάθησαν τὸν τελευταῖον καιρὸν ὅλαι αἱ χώραι τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης, νὰ ἔλθουν εἰς ἓνα ποῦντις agreement μὲ τὴν ΕΟΚ, καὶ νὰ μειώσουν διὰ διαπραγματεύσεων τὰς περιπτώσεις ἀνίσου μεταχειρίσεως τῶν δυνατοτήτων προσφοράς καὶ πωλήσεως τῆς μεγάλης ἀγορᾶς. Ὑπεγορευθῆ ἡ στάσις αὕτη ἐκ τοῦ ἴδιου ἐνδιαφέροντος τῶν χωρῶν τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης καὶ τῆς ἀπαραγκλίτου ἀναγκαιότητος ἐκσυγχρονισμοῦ καὶ αὐξήσεως τῆς ἀποδόσεως τῶν οἰκονομιῶν τῶν· τοῦτο παρουσιάζει περισσοτέραν δυνατότητα δι' ἠύξημένου ἐμπορίου καὶ ἐπιχειρηματικὴν συνεργασίαν, ὡς ἐπίσης καὶ δι' οἰκονομικὴν ὑποστήριξιν ὑπὸ τῶν δυτικῶν βιομηχανικῶν χωρῶν.

Ἐπίσης ἡ Δυτ. Εὐρώπη καὶ αἱ Η.Π.Α. καταβάλλουν ἀπὸ ἔτη προσπάθειαι νὰ ἀποκαταστήσουν καὶ ἐντατικοποιήσουν τὰς οἰκονομικὰς τῶν σχέσεις μὲ τὰς χώρας τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης. Οὕτως, ἐβελτιώθησαν αἱ ἐπίσημοι ἐπαφαὶ καὶ ἐπικοινωνίαι μεταξὺ δυτικῶν καὶ ἀνατολικῶν κυβερνήσεων· αἱ ἀπαγορευτικαὶ διατάξεις (ἀπαγόρευσις ἐξαγωγῶν) διὰ στρατηγικῶς σπουδαῖα προϊόντα πρὸς τὰς χώρας μὲ κρατικοποιημένον ἐμπόριον περιωρίσθησαν καὶ διαπραγματεύονται πολὺ χαλαρώτερον. Ἐξ ἄλλου, ἡ δύσις χορηγεῖ ἄνευ ἰδιαιτέρων περιορισμῶν μεγάλας πιστώσεις προμηθειῶν. Ἐν συναρτήσῃ πρὸς αὐτὰ προσπαθοῦν ἀνατολικά καὶ δυτικά ἐπιχειρήσεις νὰ συνεργασθοῦν εἰς τὴν παραγωγὴν καὶ πώλησιν καί, τέλος, ἐκ μέρους τῶν χωρῶν τῆς Δυτ. Εὐρώπης ἀπληθευρώθησαν κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος αἱ βιομηχανικαὶ εἰσαγωγαὶ ἐκ τῶν χωρῶν τῆς Ἀνατ. Εὐρώπης. Ἐπίσης ἡ Κυβέρνησις τῶν Η.Π.Α. ἐφαρμόζει ἀπὸ τὸ 1965-1966 φιλελευθέραν καὶ διαφοροποιημένην πολιτικὴν διὰ τοὺς περιορισμούς τῆς ἐπὶ τῶν ἐξαγωγῶν καὶ μεταφορῶν ἐναντι χωρῶν τῆς Ἀνατ. Εὐρώπης καὶ ἐχορήγησε πρὸς τὴν Γιουγκοσλαβίαν καὶ Πολωνίαν τὴν ρήτραν τοῦ μᾶλλον εὐνοουμένου κράτους κατὰ τὰς εἰσαγωγὰς. Αἱ Η.Π.Α. προσπαθοῦν

1) Σύγκρ. τὴν διασφαλιστικὴν μελέτην «The Communists and the Common Market 1957 - 1967 (A project under the direction of J. F. Brown)», Radio Free Europe Research East - West Relations, 11 Αὐγούστου 1967. - Der Gemeinsame Markt in Kommunistischer Sicht. «Ostenropäische Rundschau», Jg. 13 (1967), τεύχος 12, σελ. 3 κ.ε. Herman Gross, Ost- und Südosteuropa und die Europäische Wirtschaftsgemeinschaft, ἐνθ. ἀνωτ.

κατά τὰ λοιπά, μέσω τῶν ὑποκαταστημάτων των καὶ τῶν συμμετοχῶν των εἰς ἐπιχειρήσεις χωρῶν τῆς Δυτ. Εὐρώπης νὰ συμμετάσχουν, τόσο εἰς τὸ ἐμπόριον Ἀνατολῆς – Δύσεως ὅσον καὶ ἀπὸ τοῦ 1969, εἰς τὸ ἐμπόριον τῆς Κίνας.

Διὰ τοῦτο ἐγένοντο θετικῶς δεκταὶ αἱ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1967 ὑπὸ τοῦ Διεθνoῦς Ἐμπορικοῦ Ἐπιμελητηρίου πραγματικαὶ προτάσεις διὰ μίαν φιλελευθεροποίησιν καὶ τακτοποίησιν τοῦ ἐμπορίου μεταξὺ τῶν χωρῶν τῆς Ἀνατ. Εὐρώπης καὶ τοῦ λοιποῦ κόσμου (1), καὶ ὡς ἐπίσης αἱ ὑπὸ τοῦ Jean Rey, προέδρου τῆς ΕΟΚ., ἄμεσοι κατευθυντήριοι γραμμαὶ διὰ τὴν μελλοντικὴν ἐμπορικὴν πολιτικὴν τῆς κοινότητος ἐναντι τῶν χωρῶν τῆς Ἀνατ. Εὐρώπης (2).

Ὁ Jean Rey ὠμίλησε διὰ κατάργησιν τῶν ὑφισταμένων διακρίσεων ἐναντι τρίτων χωρῶν καὶ διὰ μίαν οὐσιώδη μείωσιν τῶν ἀμυντικῶν προστατευτικῶν νόμων ἐναντι τῶν χωρῶν τῆς Ἀνατ. Εὐρώπης. Οὗτος εἰσηγήθη φιλελευθεροποίησιν καὶ ἀποκατάστασιν συγχρόνως τοῦ ἀνατολικοῦ ἐμπορίου μὲ τὴν κοινότητα διὰ συμφωνιῶν δὲ καὶ προστατευτικῶν δασμῶν νὰ ἐμποδίσουν διαταραχὰς τῆς ἀγορᾶς. Μετὰ τὴν περάτωσιν μιᾶς ἐνιαίας γεωργικῆς πολιτικῆς εἰς τὸ πλαίσιον τῆς κοινότητος θέλει οὗτος νὰ διατηρηθῆ ἀξιόλογος καὶ ἐντελῶς δυνατὴ μεταβαλλομένη γεωργικὴ πολιτικὴ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἐμπόριον, λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν ἐνδιαφερόντων τῶν τρίτων χωρῶν. Ἐτόνισεν, ὅτι ἡ μελλοντικὴ ἐμπορικὴ πολιτικὴ τῆς κοινότητος δὲν θὰ ὑπαγορεύεται ἀπλῶς εἰς τὰς Βρυξέλλας, ἀλλὰ θὰ καθορίζεται διὰ διαπραγματεύσεων μετὰ τῶν ἐμπορικῶν ἐταίρων.

Τὸ Διεθνὲς Ἐμπορικὸν Ἐπιμελητήριον (ΔΕΕ) συνέστησε φιλελευθεροποιήσιν, δηλαδὴ κατάργησιν τῶν ποσοτικῶν περιθωρίων καὶ ἀδειῶν εἰσαγωγῆς δι' ἀνατολικὰς εἰσαγωγὰς – μὲ ἐξαιρέσιν τὰ ἰδιαιτέρως εὐπαθῶν κατηγοριῶν ἐμπορεύματα – μὲ ἰσόπλευρον ἐξασφάλισιν διαταραχῶν τῆς ἀγορᾶς καὶ ἀνώμαλου ἀνταγωνισμοῦ τιμῶν δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου θὰ ὠφεληθοῦν αἱ ἀνατολικαὶ χώραι εἰς τὸ πλαίσιον τῆς GATT ἐκ τῶν λαμβανομένων συμφωνιῶν καὶ φιλελευθεροποιήσεων τοῦ παγκοσμίου ἐμπορίου.

Βεβαίως δι' αὐτὸ θὰ ἀπαιτηθοῦν προϋποθέσεις: προστασία ἀπὸ ἀνώμαλου ἀνταγωνισμοῦ, ἐνοποίησιν καὶ κωδικοποίησιν τῆς διὰ τὰς ἀνατολικοδυτικὰς συναλλαγὰς χρησιμοποιουμένης ὁρολογίας καὶ πρακτικῆς τοῦ ἐμπορίου, ἐκτὸς αὐτῶν ἐλευθέραν εἰσοδον ἀγοραστῶν καὶ διαφημιστικῶν φορέων, ἰδιαιτέ-

1) Σύγκρ. International Chamber of Commerce, Paris, Commission on the Expansion of International Trade (Meeting on 30th and 31st January 1967), Trade between Collectivist Economies and the Rest of the World, Statement, adopted by the 8th Session of the Executive Committee (15.2.1967) Doc. No. 102/59 Rev. 16.2.1967. Τοῦ 18104, Report of the Commission on the Expansion of International Trade, Doc. No. 102/58 Rev. 17.2.1967.—Neue Zürcher Zeitung vom 29.2.1967.

2) European League for Economic Cooperation, Economic, Industrial Scientific and Technical Cooperation between the Countries of Eastern and Western Europe. Round Table organized in Brussels, Feb. 24th and 25th 1967. Publication No. 41, σελ. 84 κ.έ.

πως κατά τās έμπορικās έκθέσεις. Αι έμπορικαι σχέσεις ώφειλον νά πολλαπλασιασθοῦν και νά συνδεθοῦν κατ' εὐθείαν μεταξύ άγοραστῶν και πωλητῶν, χωρὶς αὐτὸ νά σημαίνει ὅτι εἶναι ὑποχρεωμένοι, νά καταφεύγουν εἰς τὰ κρατικά μονοπώλια έξωτερικοῦ έμπορίου. Ἐπίσης τὸ Δ.Ε.Ε. συνέστησε τήν σύναψιν συμφωνιῶν μεταξύ τῶν μετεχουσῶν ομάδων περί διαιτητικῶν δικαιοδοσιῶν, προστασίας τῆς πνευματικῆς ἰδιοκτησίας και τῶν χορηγήσεων πιστώσεων. Τοῦτο θά διευκόλυνε οὐσιωδῶς τās ἀναπτυσσομένης οικονομικās και τεχνικās-έπιστημονικās συνεργασίας μεταξύ δυτικῶν και ἀνατολικῶν ἐπιχειρήσεων. Τέλος, τὸ Δ.Ε.Ε. συνέστησε διὰ τās ὑποχρεώσεις πληρωμῶν τοῦ ἀνατολικοῦ έμπορίου ἀμοιβαίαν μετατρεψιμότητα και τὸ ὀλιγώτερον ἔλευθέραν μεταφεριμότητα τῶν νομισμάτων.

Εὐχάριστος εξέλιξις τῶν τελευταίων ἐτῶν εἶναι αι συνεχῶς διευρυνόμεναι έπαφαι τεχνικῆς φύσεως μεταξύ τοῦ Δ.Ε.Ε. και τῶν έμπορικῶν ἐπιμελητηριῶν τῶν χωρῶν τῆς Ἐνατ. Εὐρώπης, αι ὅποια προσφέρουν αὐξανόμενās έμπορικās εὐκαιρίας εἰς τās δυτικās χώρας. Ἐπίσης με ὠρισμένες χώρας πραγματοποιοῦνται συνομιλῖαι βολιδοσκοπίσεως ἐπὶ θεμάτων διαφημίσεως, διεθνῶν έμπορικῶν έκθέσεων, μάρκετινγκ, διαιτητικῶν δικαιοδοσιῶν κλπ.

Ἡ Τσεχοσλοβακία, ἡ Οὐγγαρία, ἡ Γιουγκοσλαβία και ἡ Βουλγαρία μετέχουν τῆς Carnet de Passage en Douane pour Echantillons Commerciaux (ECS) και τῆς Carnet de Passage en Douane pour l'Admission Temporaire (ATA), δηλαδὴ εἰς τās ἑναρμονίσεις τοῦ γραφείου τοῦ Δ.Ε.Ε. (IBCC) περί τῶν τρεχουσῶν ἔλευθέρων δασμοῦ εἰσαγωγῶν δειγμάτων έμπορευμάτων ὡς και ἐπαγγελματικοῦ ὕλικου και ὕλικου ἐργασίας κάθε εἶδους (π.χ. φιλμς διὰ διαλέξεις και ἐρευνητικούς σκοπούς, ἐργαλεῖα ἐφαρμοστῶν, κλπ.) και προϊόντων διὰ διεθνεῖς ἢ μὴ έκθέσεις.

Ἐκτὸς αὐτοῦ ἔλαβε χώραν τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1967 ἐν Παρισίοις ἡ πρώτη διάσκεψις μεταξύ τοῦ Δ.Ε.Ε. και ἀντιπροσώπων τῶν έμπορικῶν ἐπιμελητηριῶν τῶν χωρῶν τῆς Ἐνατ. Εὐρώπης, ἡ ὅποια ἡσχολήθη με τὸν παραμερισμὸν τῶν τεχνικῶν ἐμποδίων τῆς ἀνταλλαγῆς έμπορευμάτων μεταξύ ἀνατολῆς και δύσεως. Αἱ συνομιλῖαι αὐταὶ συνεχίζονται.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἐτη (ἀπὸ τοῦ 1964) αι δυτικαι βιομηχανικαι χώραι φιλελευθεροποίησαν de facto ἔνεκα θερμῆς ἐπιθυμίας τῶν χωρῶν τῆς Ἐνατ. Εὐρώπης τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν ἀνατολικῶν εἰσαγωγῶν των εἰς βιοτεχνικὰ προϊόντα — εἰς τήν Δ. Γερμανίαν 63%, και ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου 1970 82% τῶν προϊόντων αὐτῶν — δηλαδὴ ταῦτα δύνανται νά εἰσάγονται ἄνευ ποσοτικῶν περιορισμῶν και περιορισμῶν ἀξίας ὡς τὰ εἰσαγόμενα προϊόντα ἐκ τρίτων χωρῶν. Τὸ 1970 τὰ προϊόντα αὐτὰ συμπεριελήφθησαν εἰς ἓν ἐνιαῖον φιλελεύθερον κατάλογον τῶν χωρῶν τῆς ΕΟΚ (διὰ προϊόντα 1097 δασμολογικῶν κλάσεων). Ἐκτὸς τούτου ἐξ ἐπόψεως τῆς ἐνιαίας έμπορικῆς πολιτικῆς τῆς ΕΟΚ ἐλήφθησαν αι ἀκόλουθοι ρυθμίσεις: αι εἰσαγωγαι ἐκ χωρῶν μὴ μελῶν τῆς ΕΟΚ και ἐκ χωρῶν με κρατικοποιημένον ἐμπόριον διακανονίζονται με ἐνιαίας ρυθμίσεις, τὰ ποσοτικά περιθώρια εἰσαγωγῶν και ἐξαγωγῶν διοικοῦνται ἐνιαίως, αι ἐξαγωγαι διακανονίζονται διὰ κοινῶν ἀποφάσεων αι ὅποια ἰσχύουν

δι' όλα τὰ προϊόντα καὶ χώρας, damping καὶ πραγματοποιήσεις παρεμβάσεων τρίτων χωρῶν καταπολεμοῦνται διὰ κοινῶν διατάξεων. Τέλος, αἱ ἐμπορικαὶ συμφωνίαι τῶν χωρῶν μελῶν βαθμιαίως ἐνοποιοῦνται καὶ κοινοτικαὶ συμφωνίαι μὲ τρίτας χώρας διαπραγματεύονται ἀπὸ κοινου. Ταυτοχρόνως ἐθεμελιώθη μὲ τοὺς διακανονισμοὺς εἰσαγωγῶν ἡ ἐπὶ ἐπιπέδου κοινότητος ἐνοποιηθεῖσα φιλελευθεροποίησις πρὸς τὰς περιλαμβανομένης βασικῆς ἀρχῆς. Πρὸς ἀποφυγὴν μελλοντικῶν διαταραχῶν τῆς ἀγορᾶς ἐξ εἰσαγωγῶν, ὡς συνέπεια μὴ διακανονιζομένων τιμῶν ἐκ τῆς ἀγορᾶς, ἔλαβον αἱ χώραι τῆς ΕΟΚ καὶ αἱ λοιπαὶ χώραι τῆς Δυτ. Εὐρώπης εἰς τὰς ἐμπορικὰς τῶν συμφωνίας μὲ τὰς χώρας τῆς Ἑνατ. Εὐρώπης ἀναλόγους προστατευτικὰς ρήτρας: αὗται ἐπιτρέπουν εἰς δεδομένην περίπτωσιν ἐπανεφαρμογὴν ποσοστῶσεων ἢ περιορισμῶν εἰσαγωγῶν. Ἐπειδὴ δὲ αἱ τιμαὶ τῶν ἐξαγωγικῶν προϊόντων τῶν ἀνατολικῶν χωρῶν διετηρήθησαν γενικῶς εἰς ἐπίπεδα τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου, πολὺ σπανίως προέκυψεν ἀφορμὴ διὰ εἰσαγωγικὸς περιορισμοὺς.

Βεβαίως, ἡ *de facto* φιλελευθεροποίησις τῶν ἀνατολικῶν εἰσαγωγῶν δὲν ὠδήγησεν εἰς οὐσιώδη αὐξησιν τῶν ἐξαγωγῶν τῶν ἀνατολικοευρωπαϊκῶν προϊόντων πρὸς τὴν δύσιν. Οὕτως, αἱ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐντόνως αὐξηθεῖσαι εἰσαγωγαὶ τῶν χωρῶν τῆς Ἑνατ. Εὐρώπης ἐκ τῆς Δύσεως ἐδημιούργησαν μίαν δύσκολον ἐμπορικὴν κατάστασιν καὶ πρόβλημα πληρωμῶν. Τοῦτο δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ληφθῆ μόνον ἐκ τῶν ὑπὸ τῶν χωρῶν τῆς Ἑνατ. Εὐρώπης ἐφαρμοζομένων συμψηφιστικῶν συναλλαγῶν, ἢ ὑπὸ φιλελευθεροποιήσεως τῶν ὑπολοίπων βιοτεχνικῶν ἀνατολικῶν εἰσαγωγῶν.

Τὸ βασικὸν σημεῖον (Sign) τοῦ ἐμπορίου ἀνατολῆς καὶ δύσεως εἶναι ὅτι, ἡ διάρθρωσις τῆς παραγωγῆς τῆς ἀνατολῆς εἶναι περισσότερο συμπληρωματικὴ συνεπῶς ἀντικαταστάσιμος καὶ ὄχι ὅπως εἰς τὴν δύσιν ὑποκαταστάσιμος. Δηλαδή αἱ οἰκονομαὶ τῶν ἀνατολικῶν χωρῶν ἐκ τῆς βάσεως τοῦ καθεστῶτος ἀναπτύξεως τῶν καὶ τοῦ κρατικοῦ συστήματος διευθύνσεώς τῶν εἶναι εἰς θέσιν μόνον εἰς ὀλίγους βιομηχανικοὺς κλάδους νὰ παράγουν προϊόντα, τὰ ὅποια δύναται νὰ ἀντικατασταθοῦν δι' ἀναλόγων εἰδῶν καὶ ποιότητων προϊόντων ἐκ τῶν δυτικῶν χωρῶν. Γενικῶς ἀπουσιάζει εἰς τὰς χώρας τῆς Ἑνατ. Εὐρώπης ὁ διὰ τοῦ συναγωνισμοῦ μεταξὺ ἀλλοδαπῶν καὶ ἡμεδαπῶν προϊόντων τοῦ αὐτοῦ εἶδους δημιουργούμενος, ἐντὸς τῆς ἡμεδαπῆς οἰκονομίας ὡς καὶ διεθνῶς, ἀνταγωνισμός, μὲ πίεσιν ἐπὶ κάθε ἀποτελέσματος οἰκονομικοῦ ὀρθολογισμοῦ, ὁ ὁποῖος παρωθεῖ εἰς ποιοτικὰς βελτιώσεις καὶ οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν. Ἀμφότερα τὰ ἀποτελέσματα διανοίξεως παραμένουν ἐκτός, ἢ εἰσέρχονται ἐντός, εἰς οὐσιωδῶς μικρὸν μέτρον, ὅταν ἡ κατανομὴ τῆς ἐργασίας δὲν πραγματοποιεῖται ἐξ αὐτῶν, ὅταν δηλαδή ἡ καλυτέρα ποιότης ἐπιβάλλεται διὰ τοῦ ἀνταγωνισμοῦ, καὶ ὅταν ἡ κατάστασις αὕτη καθορίζεται καὶ παραμένει ἐκ τῆς μονοπωλιακῆς διαρθρώσεως τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς ἀγορᾶς εἰς τὰς χώρας μὲ κεντρικῶς προγραμματιζομένης οἰκονομίας καὶ μονοπῶλιον ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου (1).

1) Σύγκρ. Εὐρωπαϊκὸν Κοινοβούλιον, Ἐπιτροπὴ δι' ἐξωτερικὰς οἰκονομικὰς σχέσεις 4

Ἀποφασιστική βελτίωσις τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν τῶν χωρῶν τῆς Ἐνατ. Εὐρώπης καὶ οὐσιώδης ἐντατικοποίησις τοῦ ἐμπορίου των καὶ τῶν οἰκονομικῶν των σχέσεων μετὰ τῶν ἰσχυροτέρας ἀγοραστικῆς δυνάμεως δυτικῶν βιομηχανικῶν χωρῶν, ὡς ἐπίσης οἰκονομικώτερον κατανομήν τῆς ἐργασίας μεταξύ των δύναται νὰ ἀναμένεται μόνον ἐκ μιᾶς βασικῆς μεταβολῆς τοῦ οἰκονομικοῦ τῶν συστήματος καὶ τοῦ συστήματος διενεργείας τοῦ ἐξωτερικοῦ των ἐμπορίου μὲ σκοπὸν τὸν ἐκσυγχρονισμόν, ὀρθολογισμόν καὶ τὴν σημαντικὴν αὐξήσιν τῆς ἀποτελεσματικότητος τῶν οἰκονομιῶν των. Μόνον διὰ τοῦ προσανατολισμοῦ τῆς παραγωγῆς των καὶ τῆς προσαρμογῆς τῆς προσφορᾶς των— πρὸς τὰς ἀνάγκας τῶν βιομηχανικῶς ἀνεπτυγμένων χωρῶν— ἢ ὅποια θὰ εἶναι ποιοτικῶς καὶ τιμολογικῶς συναγωνιστικὴ καὶ μὲ ταυτόχρονον ἐντατικοποίησιν τῆς ἐρεύνης τῆς ἀγορᾶς καὶ διαφημίσεως εἰς τὰς δυτικὰς ἀγοράς, δύναται νὰ κατορθώσῃ ἐπιτυχίαν πωλήσεων.

Αἱ γνώμαι αὗται ἐπεκράτησαν βαθμιαίως μετὰ τὴν πείραν τῆς δυσκινήτου καὶ ἀντιοικονομικῆς κεντρικῶς διευθυνομένης οἰκονομίας καὶ τῶν διεθνῶν οἰκονομικῶν σχέσεων καὶ τῶν ἐμποδιζομένων παρωθήσεων συναγωνισμοῦ τοῦ μονοπωλίου τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου εἰς τὰς χώρας τῆς Ἐνατ. Εὐρώπης. Προσέτι ὑφίστανται αἱ ἀπογοητεύσεις περὶ τῆς περισσότερον τεχνικῶς παρὰ οἰκονομικῶς ὀρθολογιστικῆς κατανομῆς τῆς ἐργασίας εἰς τὴν COMECON καὶ ἡ ἀνικανοποίητος δυνατότης ἀνταγωνισμοῦ εἰς τὴν παγκόσμιον ἀγοράν (!).

Τὸ γεγονός αὐτὸ ὤθησεν ὅλας τὰς ἀνατολικοευρωπαϊκὰς χώρας, αἱ ὁποῖαι εἶναι προσανατολισμέναι πρὸς ἓν μέγαν καὶ ἀναπτυσσόμενον ἐξωτερικὸν ἐμπόριον, εἰς ἀναπροσαρμογὴν τοῦ οἰκονομικοῦ των ἐμπορίου καὶ εἰς στενὴν οἰκονομικὴν συνεργασίαν μετὰ τῶν δυτικῶν βιομηχανικῶν χωρῶν ἐπὶ ἐπιχειρηματικοῦ ἐπιπέδου. Αὕτῃ ἡ ἀποκαλουμένη «συνεργασία» (Kooperation) ἐκφράζεται ὡς νέας σημασίας μορφή τῶν σχέσεων ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου μεταξύ δύσεως καὶ ἀνατολῆς, διότι αἱ προσπάθειαι τῶν ἀνατολικοευρωπαϊκῶν χωρῶν, νὰ αὐξήσῃ ἀμέσως καὶ ἐντόνως τὰς ἐξαγωγὰς των πρὸς τὴν δύσιν, ἐπετεύχθη μόνον πολὺ περιορισμένως ἐνεκα ἑλλείψεως συναλλαγματικῶν ἀποθεμάτων.

Τὰς περισσοτέρας φορὰς πρόκειται περὶ συμβολαίων παραχωρήσεως ἀσκήσεως δικαιώματος ἐκμεταλλεύσεως ἐφευρέσεων ἢ παραχωρήσεως τεχνικῆς βοήθειας «know how». Ἰδιαιτέρα ἐπιδίωξις παρουσιάζεται ἐκ τῶν ἀνατολικῶν ἐταίρων μακροχρόνιαι συμφωνίαι περὶ ταυτοχρόνου ἀποδόσεως μηχανῶν καὶ ἐξοπλισμοῦ, αἱ ὁποῖαι δύναται νὰ ἀποπληρωθοῦν μὲ τὰ παραγόμενα προϊόντα ὡς συμπληρωματικαὶ προμήθειαι ἢ διὰ τῆς πωλήσεως τῶν δυτικῶν ἐταίρων εἰς τὴν δύσιν ἢ εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους χώρας. Ἐδῶ εὐρίσκεται τὸ

Δεδομένα ἐργασίας περὶ τῶν προβλημάτων τῶν ἐμπορικῶν σχέσεων μεταξύ τῆς Κοινότητος καὶ τῶν χωρῶν μὲ κρατικοποιημένον ἐμπόριον. Εἰσηγήτης: Karl Hahn. 30.10.1967, Nr. PE 18 438, σελ. 10 κ.έ.

1) Σύγκρ. Hermann Gross, Ergebnisse und Probleme des COMECON, ἐνθ. ἀνωτ. Τοῦ ἰδίου: Economic Integration in Eastern Europe. In: Aspects of Modern Communism. R. F. Staar, Ed., Columbia, S. C., 1968, σελ. 2 κ.έ.

κεντρικόν σημείον τῶν ἐνδιαφερόντων τῶν ἀνατολικοευρωπαϊκῶν χωρῶν :

Ἡ παραλαβὴ συγχρόνων μεθόδων καὶ μηχανῶν,
ἡ ἐκπαίδευσις ἰδίου ἐπιτελείου παραγωγῆς καὶ ἐμπορίας,
ἡ ἀπόκτησις νέων ἀγορῶν πωλήσεων καὶ διαρκῶν
πιστωτικῶν σχέσεων καὶ πωλήσεων εἰς τὴν παγκόσμιον ἀγορὰν,
ἀπόκτησις συναλλάγματος καὶ δι' αὐτοῦ συμπληρωματικαὶ
εἰσαγωγαὶ ἐκ τῆς δύσεως.

Διὰ τοὺς δυτικούς ἐπιχειρηματίας εἰς αὐτὴν τὴν συνεργασίαν διαδραμα-
τίζουν ἓνα ρόλον τὰ ἐπόμενα κίνητρα :

Καλυτέρα χρησιμοποίησις τῶν ὑπαρχόντων δυνατοτήτων
διὰ παραγωγὴν καὶ πώλησιν,
ἔλλειψις ἐργατικῶν δυναμικοῦ εἰς τὰς χώρας των,
μεγαλυτέρα προσφορὰ ἐργασίας καὶ χαμηλότερον κόστος
μισθῶν εἰς τὴν ἀνατολήν (ὀπωσδήποτε προσωρινῶς),
καλύτερος ἐφοδιασμὸς τοῦ συντελεστοῦ παραγωγῆς
ἔδαφος ἐκεῖ (ἐγκαταστάσεις ἐργοστασίων),
διάνοιξις νέων ἀγορῶν καὶ δι' αὐτοῦ ἐξασφάλισις πωλήσεων,
αἱ ὁποῖαι δύνανται νὰ πιέζωνται ὄχι μόνον ἀπὸ οἰκονομικούς
ἀλλὰ καὶ ἀπὸ πολιτικούς κινδύνους (1).

Παρ' ὅλας τὰς μεγάλας δυσκολίας, αἱ ὁποῖαι προκύπτουν ἐκ τῆς συνεργασίας μεταξύ ἀνατολῆς καὶ δύσεως ἕνεκα τῶν θεμελιωδῶν διαφορῶν τῶν οἰκονομικῶν συστημάτων καὶ τῶν ρυθμίσεων περιουσίας, συνήφθησαν πλεί-
στα κυβερνητικαὶ συμφωνίαι περὶ τῆς ἐπεκτάσεως τῆς οἰκονομικῆς καὶ ἐπι-
στημονικῆς - τεχνικῆς συνεργασίας μεταξύ ἀνατολικῶν καὶ δυτικῶν χωρῶν.
Εἰς τὸ πλαίσιον τῶν συμφωνιῶν αὐτῶν, ὡς ἐπίσης καὶ ἔκτος αὐτῶν, συνήφθη-
σαν πολυάριθμοι συμφωνίαι συνεργασίας μεταξύ δυτικῶν καὶ ἀνατολικῶν ἐπι-
χειρήσεων, αἱ περισσότεραι δὲ μεταξύ τῆς Ὁμοσπονδιακῆς Δημοκρατίας τῆς
Γερμανίας καὶ τῆς Γιουγκοσλαβίας, τῆς Οὐγγαρίας, τῆς Πολωνίας καὶ τῆς
Ρουμανίας.

Ἰδιαιτέρως εἶναι δύσκολον νὰ εὐρεθῇ συμφωνία εἰς τοὺς διαφόρους κανο-
νισμούς περιουσίας. Εἰς τὴν Γιουγκοσλαβίαν φαίνεται νὰ παρουσιάζεται ὡς
πραγματικότης καὶ πραγματοποιήσιμος ἢ δυνατότης κρατικῆς ἐγγυήσεως
πιστώσεων ἐπενδύσεων (2). Εἰς τὸ πλαίσιον τοῦ ψηφισθέντος νόμου τὸ 1967

1) Σύγκρ. C. D. Rohleder und J. Meier, Probleme der west - östlichen Koope-
ration. «Wiss. Dienst Südosteuropa», Jg 17, (1968), H. 3, σελ. 45 κ.έ. — European
League for Economic Cooperation, ἐνθ. ἄνωτ.

2) Σύγκρ. R. Bicanic, Jugoslawiens Stellung in der Weltwirtschaft und das
Auslandskapital in Jugoslawien. Südosteuropa - Studien Nr. 12, hrsg. in Namen
der Südosteuropa - Gesellschaft v. W. Althammer, München 1968. J. Hawlowitsch,
Deutsch - jugoslawische industrielle Zusammenarbeit. «Mitteilungen der Südosteu-
ropa - Gesellschaft» Jg. 8, (1968), H. 1/2, σελ. 55 κ.έ. J. Hawlowitsch, Jugoslawien,
in: Die Aussenwirtschaft Südosteuropas, Hrsg. von J. Meier und J. Hawlowitsch,
Schriften der Studien - gesellschaft für mittel - und osteuropäische Partnerschaft,

περί εξασφάλισης άλλοδαπών επενδύσεων ή Γιουγκοσλαβία έλαβε σαφή θέσιν περί τής μεταφορᾶς τῶν κερδῶν καί τῶν κεφαλαίων τῶν άλλοδαπῶν επενδυτῶν, ἕνα θέμα, τὸ ὁποῖον παραμένει ἀκόμη ἀνοικτὸν εἰς τὰς λοιπὰς ἀνατολικοευρωπαϊκὰς χώρας.

Ὅταν τὸ θέμα τῶν ἐγκαταστάσεων καί συμμετοχῶν τοῦ άλλοδαποῦ κεφαλαίου λάβῃ καί εἰς τὰς ἄλλας ἀνατολικοευρωπαϊκὰς χώρας ἀνάλογον ρυθμισιν, ἢ ὅποια νὰ ἱκανοποιῇ τοὺς άλλοδαποὺς επενδυτὰς καί πιστωδότης, θὰ εἶναι οὗτοι πρόθυμοι, νὰ διαθέσουν ὀγκώδεις πιστώσεις ἐντὸς καί ἐκτὸς τῶν συμφωνιῶν συνεργασίας διὰ τὴν ὀρθολογικωτέραν καί αὐξητικὴν ἀπόδοσιν τῶν ἐπιχειρήσεων παραγωγῆς καί ὑπηρεσιῶν, ὡς ἐπίσης διὰ τὴν διατλάτυσιν τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου. Πρὸς αὐτὰ τὰ άλλοδαπὰ μέσα, αἱ ἀνατολικοευρωπαϊκαὶ οἰκονομίαι δὲν προσανατολίζονται μόνον διὰ τῆς ἀναδιαρθρώσεως τῶν οἰκονομικῶν συστημάτων των, ἀλλ' ἐπίσης διὰ τῆς δημιουργίας συμπληρωματικῶν θέσεων ἐργασίας πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν ἀπαιτήσεων τῶν πληθυσμῶν των διὰ καλυτέρους ὄρους διαβιώσεως, ὡς συνέπεια τῆς ἐπιδιωκομένης τεχνικῆς - οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως Ἐπειδὴ δὲ τὰ ἀπαιτούμενα κεφάλαια εἰς τὸν ἀνατολικὸν συνασπισμὸν δὲν εὐρίσκονται διαθέσιμα εἰς ἱκανὸν βαθμὸν, καταβάλλουν προσπάθειαν αἱ ἀνατολικάι χώραι νὰ ἐπιτύχουν ὀγκώδεις μακροχρονίους πιστώσεις καί συμμετοχὰς κεφαλαίων δυτικῶν ἐπιχειρήσεων καί τραπεζῶν.

Αἱ προσπάθειαι αὗται ταυτίζονται μὲ τὴν ἐπιθυμίαν τῶν δυτικῶν οἰκονομικῶν κύκλων, νὰ εξασφαλίσουν τὴν αὐξανόμενην συμμετοχὴν των εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἀγορὰς τῶν μακροχρονίων προμηθειῶν των τῶν μακροχρονίων πιστώσεων των. Ὁ πρὸ μερικῶν ἐτῶν θεθεῖς εἰς κίνησιν μέγας συναγωνισμὸς πιστώσεων τῆς δύσεως εἰς τὴν ἀνατολήν ἔχει ἐν τῷ μεταξύ οὐσιωδῶς κοπάσει. Προσέτι, συνέβαλεν ἡ γνῶσις τοῦ γεγονότος, ὅτι ἡ δυνατότης ἀποπληρωμῆς τῶν πιστώσεων μόνον διὰ τῶν ἐμπορευμάτων καί ἡ εἰς περιωρισμένον μέτρον δυνατότης αὐξήσεως τῶν ἐξαγωγῶν τῶν ἀνατολικοευρωπαϊκῶν χωρῶν πρὸς τὴν δύσιν ἔχει σχετικῶς περιορισμένα ὅρια καί αἱ πιστώσεις διὰ μακρᾶς προθεσμίας ἀποπληρωμῆς διὰ τὰς πιστωληπτρίας χώρας θὰ εἶναι πολὺ ἀκριβαί.

Ἐπὶ τὰς ὑπαρχούσας συνθήκας, ἡ αὐξανόμενη ἐντατικοποίησις τῆς οἰκονομικῆς συνεργασίας μεταξύ ἀνατολῆς καί δύσεως θὰ ἦτο δι' ἀμφοτέρας τὰς πλευρὰς ἐπωφελής, ἐὰν ἠδύναντο νὰ ἐπιτευχθοῦν ὠρισμένοι συντονισμοὶ τῶν χορηγήσεων πιστώσεων καί ἰδιαιτέρως ὅσον ἀφορᾷ τὸν ὄγκον τῶν πιστώσεων (1). Προσέτι, θὰ ἀπετέλουν ἀντικείμενα ἐρεύνης, ὄχι μόνον αἱ δυνατότητες πιστώσεων, ἀλλ' ἐπίσης αἱ ὕλικάι καί νομισματικάι δυνατότητες τῆς ἀποπληρωμῆς τῶν πιστώσεων καί θὰ ἔδη ὅπως ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἡ πιθανή

Wiesbaden, Köln 1970, σελ. 112 κ.έ. *D. Meier*, Leitung, Besteuerung und Finanzierung der jugoslawischen Industrieunternehmen im Vergleich mit deutschen Aktiengesellschaften. Südosteuropä-Studien Nr. 11, hrsg. im Namen der Südost Europa-Gesellschaft von *W. Althammer*, München 1968, σελ. 93 κ.έ.

1) Σύγκρ. Europäisches Parlament, ἐνθ. ἀνωτ., σελ. 25 κ.έ.

έπενέργειά των επί της έμπορικης πολιτικής των χωρών με κρατικοποιημένον έμπόριον έναντι των δυτικών οικονομιών άγερās. Άνυπολογίστου άξίας θά ήτο μία συνεργασία εις τον τομέα της ύποδομής, ως π.χ. ή ανάπτυξις των όδών έσωτερικής ναυσιπλοίας και των αυτοκινητοδρόμων, οι όποιοι συνδέουν τά δύο μέρη της Εύρώπης, του συντονισμού και επέκτάσεως της ενεργειακής παραγωγής και της συνδεδεμένης ενεργειακής παραγωγής, της κοινής ανάπτυξεως και διακανονισμού της τουριστικής κινήσεως και επίσης της επαγγελματικής εκπαιδεύσεως και της ανταλλαγής νέων (!).

Εις την άλληλεξάρτησιν αυτήν θά ήδύναντο νά ύπολογίζουσι αι ύυτικοί επιχειρήσεις διά την έπιτυχίαν άπασχολήσεως ανατολικοευρωπαϊών έργατων, όπως τώρα άπασχολούσι εργάτας εκ Γιουγκοσλαβίας, Ιταλίας, Τουρκίας, Ελλάδος, Ισπανίας και Πορτογαλίας. Οι ανατολικοευρωπαίοι ούτοι εργάται, θά συνέβαλλον όχι άπλώς και μόνον εις την άνακίφισιν της άγοράς εργασίας εις την χώραν των, αλλά πολύ περισσότερο, λόγω του ότι αι δυνατότητες επαγγελματικής κασορτίσεως και αι εύκαιρία άνωτέρων άπολαβών εις την δύσιν, άποτελούν μίαν καλήν και άποτελεσματικήν αναπτυξιακήν βοήθειαν προς πλουτισμόν των οικονομιών των και έπιτάχυνσιν της αναπτύξεώς των. Προϋπόθεσις προς τούτο θά ήτο βεβαίως, ότι αι χώραι μέλη της COMECON θά έχορήγουσι τας αυτάς έλευθερίας κινήσεως προς τους πολίτας των, τας όποιας ή Γιουγκοσλαβία και αι λοιπαί χώραι του κόσμου χορηγούν.

Διά την Γιουγκοσλαβίαν ή φιλελευθέρα πολιτική έναντι της άπασχολήσεως των πολιτών της εις την δύσιν ειχεν ιδιαίτερον άξίαν. Κατά τά μέσα του 1970 άπασχολούντο μόνον εις την Όμοσπονδιακήν Δημοκρατίαν της Γερμανίας 389.000 Γιουγκοσλάβοι. Ούτω, διά πρώτην φοράν έσχημάτιζον οι Γιουγκοσλάβοι την μεγαλυτέραν ομάδα (21,1%) του προσεγγίζοντος τού 1,9 εκατ. ξένων έργατων εις την Δυτ. Γερμανίαν, πρό των Ιτολών με 375.000 (20,1%), των Τούρκων με 328.000 (17,8%), των Έλλήνων με 229.400 (12,5%), των Ισπανών με 165.900 (9%) και των Πορτογάλων με 40.000 (2,2%). Τό 1969 τά έμβάσματα των Γιουγκοσλάβων έργατων εκ της Δυτ. Γερμανίας (οί όποιοι εις τό τέλος του Δεκεμβρίου 1969 δέν ειχον εισέτι φθάσει τας 300.000) ήσαν περίπου 460 εκατ. DM. Προσέτι, τό 1969 εισέπραξαν οι Γιουγκοσλάβοι περίπου 348 εκατ. DM από Γερμανούς τουρίστας. Δι' άμφοτέρων των ενεργητικών κονδυλίων έξ 808 εκατ. DM ήδυνήθη ή Γιουγκοσλαβία νά ίσοζυγιση τό παθητικόν έμπορικόν της ίσοζύγιον με την Δυτ. Γερμανίαν ύψους 740 εκατ. DM.

Η Γιουγκοσλαβία είναι επίσης ή πρώτη σοσιαλιστική χώρα ή όποία έπιτρέπει και διευκολύνει εις αξιόλογον βαθμόν την ίδρυσιν ιδίων επιχειρήσεων εις την Δυτ. Γερμανίαν. Τόν Ιούνιον του 1970 ύπήρχον εις τά μητρικά έπιχειρήσεων της Δυτ. Γερμανίας άνω των 60 γιουγκοσλαβικών επιχειρήσεων

1) Σύγκρ. Wenzel Jaksch, Westeuropa - Osteuropa - Sowjetunion. Perspektiven wirtschaftlicher Zusammenarbeit, eine politisch wirtschaftliche Studie, Bonn, Brüssel New York, 1965.

οικοδομών (κυρίως ως υποκαταστήματα), αί όποιαί άπασχολούν έως και τών διευθύνσεων αυτών γιουγκοσλαβικάς έργατικάς δυνάμεις. Τόν τελευταίον καιρόν έπετεύχθη έπίσης ή έγκατάστασις έπιχειρήσεων οικοδομών έκ τής Ρουμανίας, ένϖ ταυ τοχρόνως εύρίσκονται άνάλογοι διαπραγματεύσεις έν έξελίξει μετά τής Τσεχοσλοβακίας.

Μία μακροχρόνιος και έντατικοποιημένη συνεργασία μεταξύ 'Ανατολής και Δύσεως θά ήδύνατο διά τής ένεργου συμμετοχής τών άνατολικοευρωπαϊκών χωρών εις τούς μεγάλους διεθνείς όργανισμούς, οί όποιοι καταβάλλουν προσπάθειάς διά τήν φιλελευθεροποίησιν του παγκοσμίου έμπορίου, νά διευκολυνθή και νά ύποστηριχθή. Δι' αυτού θά ήδύναντο νά εύρουں λύσιν ώρισμένα δύσκολα έμπορικά και νομισματοπολιτικά προβλήματα του έμπορίου άνατολής και δύσεως και έπίσης τής συνεργασίας.

'Ενεκα τής μεγάλης και αύξανόμενης έξαρτήσεως έκ του έξωτερικού έμπορίου τών άνατολικοευρωπαϊκών χωρών — εις τήν Ούγγαρίαν άναπαράγεται τό 40% περίπου του έθνικου εισοδήματος διά του έξωτερικού έμπορίου — προσπαθούν αυται κατά τά τελευταία έτη, εις τό πλαίσιον τών οικονομικών των μεταρρυθμίσεων τόσον διά μίαν χαλάρωσιν τών προηγούμενων άκάμπτων και άνεπαρκών έμποροπολιτικών άνωτάτων όριών, όσον έπίσης διά ιά μίαν σύνδεσιν μέ τούς μεγάλους διεθνείς όργανισμούς του παγκοσμίου έμπορίου.

'Ιδιαιτέρως ή GATT, τά μέλη τής όποίας πραγματοποιούν τό 85% περίπου του παγκοσμίου έμπορίου, άπό τής έφαρμογής Ιδιαιτέρως εύνοϊκών διευκολύνσεων διά τās ύπαναπτύκτους χώρας και τής έπιτυχοϋς συμφωνίας του γύρου Kennedy, έξασκει ως παγκόσμιος έμποροπολιτικός όργανισμός μίαν έντονον έλκυστικήν δύναμιν έπί τών άνατολικοευρωπαϊκών χωρών. 'Εξ αυτών μόνον ή Τσεχοσλοβακία άνήκει εις τήν GATT ως ύπογράψασα τό πρωτόκολον ίδρύσεως (1947), έν τούτοις, μόνον τυπικώς, διότι άπό του 1948 ως χώρα μέ κρατικοποιημένον έμπόριον δέν ήτο εις θέσιν νά έκπληρώση τās εις τά πλαίσια τής GATT ύφισταμένας έμποροπολιτικάς ύποχρεώσεις, και ως έκ τούτου νά λάβη μέρος εις τās παρεχομένας διευκολύνσεις. Τό αυτό Ισχύει πρακτικώς και διά τήν Πολωνίαν, ή όποία άπό του 1967 είναι πλήρες μέλος τής GATT. 'Η Ρουμανία, ή Ούγγαρία, και τελευταίως έπίσης ή Βουλγαρία λαμβάνουν μέρος εις τās συνεδριάσεις του συμβουλίου και τής έπιτροπής διά τό έμπόριον και άνάπτυξιν τής GATT ως παρατηρηται και έπιδιώκουν νά καταστούν πλήρη μέλη.

'Η Πολωνία και ή Τσεχοσλοβακία συνωμολόγησαν 36 έκατοστών έκπτώσεις δασμών πρός τόν λοιπόν κόσμον, ως άντιπαροχήν διά τήν συμμετοχών των εις τόν γύρον Kennedy προταθέν έκ τής GATT, μέ ύποχρέωσιν εις τās προσεχή πέντε έτη νά αύξήσουν τās εισαγωγάς των έκ τών χωρών τής GATT περίπου 30-40% — μέ τήν μεσολάβησιν ενός συμβουλευτικού όργάνου. Μέ τήν Πολωνίαν ήλθον εις μίαν άνάλογον συνομολόγησιν, ένεκα αύξήσεως τό έτος 1969 κατά 7% τών πολωνικών εισαγωγών έκ τών χωρών τής GATT. 'Εν τούτοις, ή Πολωνία δέν ήτο εις θέσιν νά αύξήση τās έξαγωγάς της πρός τās

χώρας τῆς GATT κατὰ τὸ αὐτὸ ποσοστὸν καὶ νὰ καλύψῃ πλήρως τὰς ἐπί πλέον εἰσαγωγὰς τῆς. Δὲν στερεῖται βεβαίως τοῦτο κάποιας ἀστείότητος, ὅτι δηλαδή ἡ Πολωνία ἐπαρεπονέθη διὰ τοῦτο εἰς τὴν GATT, ὅτι δὲν ἐλήφθησαν ὑπ' αὐτῆς περισσότερα ἐμπορεύματα, ὡς ἐὰν εἰς τὰς ἀγορὰς τῶν δυτικῶν οἰκονομιῶν ὑπηγορεύθησαν πρὸς τοὺς εἰσαγωγεῖς ἐκ τοῦ κράτους διάφοροι παρεμβάσεις ὡς πρὸς τὸ εἶδος τῶν εἰσαγωγῶν.

Ἡ ἀποκτηθεῖσα πείρα ἐκ τῆς συνεργασίας τῶν χωρῶν μὲ κρατικοποιημένον ἐμπόριον μετὰ τῆς GATT, ὡς ἐπίσης τὰ ἀνεπαρκῆ δι' αὐτὰς ἀποτελέσματα τῆς φιλελευθεροποιήσεως τῶν ἀνατολικῶν εἰσαγωγῶν εἰς τὴν δύσιν, κάμνουν σαφές, ὅτι οὗται δύνανται νὰ καρπωθοῦν ἀνάλογα ὄφελῃ τὸσον ἐκ τῆς ἰδιότητος τοῦ μέλους εἰς τοὺς μεγάλους διεθνεῖς ὀργανισμοὺς ὅσον καὶ ἐκ τῶν παραχωρουμένων ἐμποροπολιτικῶν ἐξομοιώσεων ἢ διευκολύνσεων, ὅσον διάστημα αὐταὶ δὲν μεταρρυθμίζουν βασικῶς τὰ οἰκονομικὰ τῶν συστήματα καὶ δὲν προσαρμόζουν τὸ ἐξωτερικὸν τῶν ἐμπορίων εἰς τὰς γενικὰς λοιπὰς ἀπαιτήσεις καὶ κανόνας τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου.

Ἄνάλογοι προσπάθειαι μεταρρυθμίσεων ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν σχέσεων λαμβάνουν χώραν εἰς ὅλας τὰς ἀνατολικοευρωπαϊκὰς χώρας. Προσέτι ἀφορᾷ, βασικῶς, πολὺ προεκτατικὰς συνομολογήσεις ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς δεδικαιολογημένων ἐκ τοῦ κόστους τιμῶν, διὰ παρεμβολῆς τῆς ἐνεργοῦς ζήτησεως καὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ κέρδους, εἰς μίαν προσπάθειαν ἀποκεντρώσεως τῶν ὀργάνων λήψεως ἀποφάσεων εἰς τὴν παραγωγήν καὶ τὸ ἐξωτερικὸν ἐμπόριον, ὑπὸ αὐστηρὸν συνυπολογισμὸν τῆς ἀποδοτικότητος καὶ τοῦ διεθνοῦς ἀνταγωνισμοῦ εἰς τὴν πολιτικὴν ἐπενδύσεων (1).

Βεβαίως δὲν ἀνελήφθησαν μόνον αἱ προσπάθειαι αὐταὶ ὑπὸ τῶν ἐπί μέρους ἀνατολικοευρωπαϊκῶν χωρῶν εἰς πολὺ διάφορα χρονικὰ διαστήματα, πολὺ περισσότερον, αὐταὶ ἐξέλεγον περαιτέρω πολὺ διάφορα οἰκονομικὰ πρότυπα. Μερικαὶ — ὡς ἡ Τσεχοσλοβακία τὸ 1966 καὶ ἡ Οὐγγαρία τὸ 1968 — ἐκλείνουν πρὸς μίαν οἰονεὶ (quasi) οἰκονομίαν ἀγορᾶς, ἡ ὁποία προσανατολίζεται ἐπὶ ἀνεξαρτήτων κερδοσκοπικῶν καὶ αὐτοχρηματοδοτουμένων ἐπιχειρήσεων, μὲν ἔν, ἐκ τριῶν κατηγοριῶν, σύστημα τιμῶν καὶ ἐξ ἐνός μερικῶς ὑποκατεστημένου κεντρικοῦ ἐλέγχου. Αἱ εἰς τὴν οἰκονομίαν τῆς Τσεχοσλοβακίας, ὡς ἐπίσης εἰς τὴν πολιτιστικὴν καὶ πολιτικὴν ζωὴν, ἐσπευσμένως εἰσαχθεῖσαι μεταρρυθμίσεις κατελύθησαν διὰ τῆς στρατιωτικῆς ἐπεμβάσεως τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως. Οὕτως, ἡ Τσεχοσλοβακία ἐξέφυγεν ἐκ τῆς ὁμάδος τῶν «προοδευτικῶν» καὶ ὑπέπεσεν εἰς τὴν ὁμάδα τῶν «συντηρητικῶν» ἀνατολικοευρωπαϊκῶν χωρῶν. Αὐταὶ ἐπιδιώκουν διὰ τῶν μεταρρυθμίσεων εἰς τὸ πλαίσιον τῶν ἐκ παραδόσεως κεντρικῶς διευθυνομένων οἰκονομιῶν τῶν καὶ τοῦτο, ὅταν ἀκόμη

1) Σύγκρ. *Wirtschaftsreformen in Osteuropa*. Hrsg. K. C. Thalheim und H. H. Höhmann, Köln 1968. *M. Gamarnikow, Economic Reforms in Eastern Europe*, Wayne State University Press, Detroit, Michigan, 1968. *Hermann Gross*, (Hrsg.), *Osteuropa - Wirtschaftsreformen. Dokumente und Kommentare zu Ost - Europa - Fragen*, Bd. 8, Bonn, Bruxelles, New York 1970.

έξ έπόψεως ύψηλοτέρας οικονομικής ένεργοποίησεως παρέχωνται διευκολύνσεις έκ του κρατικού μονοπωλίου έξωτερικού έμπορίου, με σκοπόν την ύψηλοτέραν τεχνικώς - όρθολογικώς «τελειοποίησιν» του ύφισταμένου συστήματος.

Έν αντιθέσει προς την Τσεχοσλοβακίαν, ή Ούγγαρία προπαρασκευάζει επί τη βάσει πολύ προσεκτικών και μακροχρονίως προγραμματιζομένων και με έξαιρετικήν προφύλαξιν έφαρμοζομένων - κυρίως μόνον εις τον οικονομικόν τομέα - περιορισμένες μεταρρυθμίσεις· βασικώς μία καταφανής μεταβολή του οικονομικού συστήματος, ή όποια έπιτρέπει να άναφανούσιν ώρισμένα δείγματα «σοσιαλιστικής οικονομίας άγοράς» (!). Άποφασιστικής σημασίας διά την έπιτυχίαν των ούγγρικων οικονομικών μεταρρυθμίσεων θά είναι τό έάν και κατά πόσον διάστημα, θά άνεχθή ή Σοβιετική Ένωσις αύτάς τας έπιδιώξεις, αι όποiai άναγκαιώς θά έχουν και κοινωνικά, πολιτιστικά και πολιτικά συνεπέας.

Αυτό δέν θά είναι τό τελευταίον, διότι μεταξύ των χωρών μελών της COMECON, αι όποiai άκολουθούν μεγάλα μεταρρυθμιστικά σχέδια, ώς ή Ούγγαρία και κατά κάποιον τρόπον έπίσης ή Άν. Γερμανία και ή Πολωνία άφ' ενός, και αι λοιπαι χώραι μέλη της COMECON, των όποιων αι μεταρρυθμίσεις άποβλέπουν περισσότερο εις μίαν λύσιν «βοθητικού έργου» άφ' έτέρου, δημιουργείται συνεχώς μεγαλύτερον χάσμα. Αύτή ή ποιοτική διαφορά εις τας βασικάς βαθμίδας άναπτύξεως των οικονομικών συστημάτων των χωρών μελών πρέπει να έχη με την προοδευτικήν πραγματοποίησιν πολύ άρνητικάς έπιδράσεις επί της όρθολογιστικής κατανομής της έργασίας και επί της άποτελεσματικής συνεργασίας εις τό πλαίσιον της COMECON (*), ή όποια δέν θά ήτο ή προσήκουσα διά την Σοβιετικήν Ένωσιν. «Πολλαι χώραι μέλη της COMECON δεικνύουν ήδη μεγαλύτερον ένδιαφέρον διά μίαν κατανομήν της έργασίας εις ένιαίον εύρωπαϊκόν πλαίσιον και διά μίαν οικονομικήν συνεργασίαν με τά μεγάλα δυτικοευρωπαϊκά Κοντσέρν, έν αντιθέσει προς τά πολύ στενωδς, και μόνον προς τό έσωτερικόν προσανατολισμένα περιφερειακά έξειδικευμένα προγράμματα εις τό πλαίσιον της COMECON» (3).

Βεβαίως αι χώραι μέλη της COMECON μόνον διά μιās θεμελιώδους μεταρρυθμίσεως των οικονομικών των συστημάτων και των συστημάτων των έξωτερικού έμπορίου θά δυνηθοούν να εισέλθουν πλήρως εις την διεθνή οικονομικήν κοινότητα και να λάβουν μέρος εις τας έπιδράσεις των μέτρων φιλελευθερισμού της GATT.

Τό ότι τοιαύται μεταρρυθμιστικά διαδικασίαι λαμβάνουν χώραν έπίσης εις τας σοσιαλιστικάς χώρας έμφαίνεται έκ του γιουγκοσλαβικού παρα-

1) Σύγκρ. W. Linder, Ungarn. In: Osteuropa - Wirtschaftsreformen, ένθ. άνωτ., σελ. 63 κ.έ.

2) Σύγκρ. M. Gamarnikow, Ist der COMECON veraltet? «Osteuropäische Rundschau», Jg. 14 (1968), τεύχος 7, σελ. 7.

3) Όμοίως ώς άνωτέρω.

δείγματος. Ἐντὸς τοῦ «σοσιαλιστικοῦ στρατοπέδου» ἡ Γιουγκοσλαβία εἶναι ἡ μοναδική χώρα, ἡ ὁποία μετὰ μίαν βασικήν μεταρρύθμισιν τοῦ οἰκονομικοῦ τῆς συστήματος, τοῦ νομισματικοῦ συστήματος καὶ τοῦ συστήματος τοῦ ἐξωτερικοῦ τῆς ἐμπορίου καὶ τῆς εἰσόδου τῆς εἰς τὴν GATT ἐπέτυχε (!), νὰ συμμετέχη εἰς τὸ διεθνὲς ἐμπόριον ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὅρους ὡς καὶ αἱ οἰκονομίαι ἀγορᾶς. Ὡς πλήρως ὑπόχρευν καὶ πλήρως ἐξουσιοδοτημένον μέλος τῆς GATT δύναται ἡ Γιουγκοσλαβία νὰ συμμετάσχη ἐπίσης τῶν δασμολογικῶν μειώσεων εἰς τὸ πλαίσιον τοῦ κύκλου Kennedy, τὸ ὁποῖον σημαίνει ἐλευθεροποιήσιν τῶν πωλήσεων γιουγκοσλαβικῶν βιομηχανικῶν προϊόντων ἐντὸς ὁρισμένων ὁρίων καὶ συμβολῆν εἰς τὸν ἰσοζυγισμόν τοῦ ἐλλείμματος τοῦ ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου. Διὰ τῆς διαβαθμίσεώς τῆς εἰς τὴν ὁμάδα τῶν ὑπανεπτυγμένων χωρῶν καρποῦται ἡ Γιουγκοσλαβία ἐκτὸς ἄλλων καὶ εἰδικὰς προτιμήσεις.

Ἡ Γιουγκοσλαβία εἶναι ἡ μοναδική σοσιαλιστική χώρα ἡ ὁποία ἀνεγνώρισεν ἐπίσημως τὴν ΕΟΚ. Τὸ 1968 ἔδωσεν εἰς τὰς Βρυξέλλας τὰ διαπιστευτήριά του ὁ πρῶτος Γιουγκοσλάβος πρεσβευτῆς παρὰ τῆ κοινότητι καὶ τὸ 1970 ἔκλεισεν ἡ Γιουγκοσλαβία μίαν τριετῆ ἐμπορικὴν συμφωνίαν μετὰ τῆς ΕΟΚ, τὸν σπουδαιότερον ἐμπορικόν τῆς ἐταῖρον. Ἡ συμφωνία περιλαμβάνει τὰ περὶ τοῦ ἐμποροπολιτικοῦ τομέως ἀφορῶντα (κυρίως φιλελευθεροποιήσιν καὶ ἐπιταχυνομένην εἰσαγωγὴν τῶν εἰς τὸν κύκλον Kennedy συνομολογηθέντων δασμολογικῶν μειώσεων) καὶ οἰκονομικὴν συνεργασίαν, διὰ τὴν περαιτέρω ἀνάπτυξιν τῆς ὁποίας ἐδημιουργήθη μία κοινὴ ἐπιτροπή. Ἡ Γιουγκοσλαβία ἀντιπροσωπεύεται ἐπίσης εἰς τὴν ΕFΤΑ καὶ συνεργάζεται εἰς ἐπὶ μέρους ὁμάδας ἐργασίας τῆς ΕFΤΑ εἰς τὴν Γενεύην μὲ συμβουλευτικὴν ψῆφον, τὸ ἴδιον ὅπως καὶ εἰς τὸν ΟΕCΔ εἰς Παρισίους. Πολλοὶ χῶραι μέλη τῆς ΕFΤΑ ἔχουν κλείσει διμερεῖς συμφωνίας μὲ τὴν Γιουγκοσλαβίαν διὰ συνεργασίαν τεχνικὴν καὶ βιομηχανικὴν.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῆς ἐκ τῆς ΚΟΜΙΝΦΟΡΜ (τὴν πρῶην κοινότητα τῶν κομμουνιστικῶν κυβερνήσεων καὶ κομμάτων) τὸ ἔτος 1948, ἡ Γιουγκοσλαβία ἐγκατέλειπε βαθμιαίως τὸν κεντρικὸν προγραμματισμόν καὶ ἐχορήγησεν πρὸς τὰς ἐπὶ μέρους ἐπιχειρήσεις ἐκτενὴ αὐτονομίαν εἰς τὸ πλαίσιον τῆς αὐτοδιοικήσεως τῶν ἐργατῶν καὶ τῆς «σοσιαλιστικῆς ἀνταγωνιστικῆς οἰκονομίας». Μεταξὺ τῶν ἐπιχειρήσεων ἐπικρατεῖ εἰς τὰς ἐσωτερικὰς καὶ ἐξωτερικὰς ἀγορὰς ἀνταγωνισμός, ὁ ὁποῖος ἐπηρεάζεται πρὸ πάντων διὰ τῶν συμφωνιῶν τῆς ἀγορᾶς καὶ τῶν μέσων τῆς πιστωτικῆς καὶ φορολογικῆς πολιτικῆς. Αἱ τιμαὶ σχηματίζονται κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος εἰς τὴν ἀγοράν· ἐντὸς αὐτοῦ ὑφίστανται ἀκόμη δι' ἓν μικρὸν μέρος τῆς παραγωγῆς προσδιοριζόμεναι τιμαὶ καὶ μεγάλοι ἔλεγχοι τιμῶν. Τὸ κρατικὸν μονοπώλιον τιμῶν κατηργήθη καὶ τὸ ἐξωτερικὸν ἐμπόριον βαθμιαίως ἀπεκεντρώθη. Ἐπετράπη εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις νὰ συναλλάσσωνται κατ' εὐθείαν μὲ τοὺς ἄλλοδα-

1) Σύγκρ. *J. Hawlowitsch*, Die Sozialistische Föderative Republik Jugoslawien. In: Osteuropa und die Hoffnung auf Freiheit, hrsg. von *A. Domes*, Köln 1967, σελ. 210 κ.έ.

πούς πελάτας. Αί εισαγωγαι από τοῦ 1967 ἔχουν μερικῶς φιλελευθεροποιηθῆ. Ἐν τούτοις, ἔνεκα διαρκοῦς ἐλλείμματος τοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν ὑφίστανται περιορισμοὶ τῆς συναλλαγματικῆς κινήσεως.

Τὸ νέον γιουγκοσλαβικὸν δασμολογικὸν σύστημα περιέχει κατὰ τὰ λοιπὰ τὴν αὐτὴν ταξινόμησιν ὡς τὸ δασμολόγιον τῆς ΕΟΚ. Ἡ μείωσις ἀμέσων παρεμβάσεων τῶν κρατικῶν καὶ διοικητικῶν ὀργάνων καὶ ἡ ἀπὸ τοῦ 1964 καταργηθεῖσα συνταγματικὴ δικαιοδοσία τῆς Ὁμοσπονδίας καὶ τῶν Δημοκρατιῶν καὶ ὁ μειωθεὶς καθοδηγητικὸς ρόλος τοῦ κόμματος εἰς τὰς οικονομικὰς ὑποθέσεις, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ ἀνοδικοῦ ρόλου τοῦ κοινοβουλίου, ἀποτελοῦν δείγματα αὐξανομένης «δημοκρατικοποιήσεως» τῆς οικονομικῆς ζωῆς (1).

Κατὰ τὰ ἄλλα ἀνέπτυξεν ἡ Γιουγκοσλαβία τὴν οἰκονομίαν της εἰς στενὴν τεχνικὴν καὶ οἰκονομικὴν σχέσιν μετὰ τῆς Δύσεως, κυρίως διὰ τῆς Ἀμερικανικῆς Βοηθείας, ἡ ὁποία ἀνήλθεν εἰς τὸ σοβαρὸν ποσὸν τῶν 2,5 δισεκατ. δολλαρίων. Περίπου δύο τρίτα τοῦ ἐξωτερικοῦ της ἐμπορίου διεξάγει ἡ Γιουγκοσλαβία μετὰ δυτικὰς χώρας καὶ ἓν τρίτον μετὰ χώρας μέλη τῆς COMECON. Κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν ἐπραγματοποιήθη προσδευτικὴ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις ἀξιοσημειώτου ἀναδιαρθρώσεως εἰς τὰς γιουγκοσλαβικὰς ἐξαγωγὰς ἀπὸ πρώτας ὕλας καὶ τρόφιμα εἰς τελικὰ βιομηχανικὰ προϊόντα. Οὕτως, ηὔξηθη π.χ. ἡ συμμετοχὴ τῶν τελικῶν βιομηχανικῶν προϊόντων πρὸς τὴν Δυτ. Γερμανίαν, τὸν σπουδαιότερον ἐμπορικὸν ἑταῖρον τῆς Γιουγκοσλαβίας, ἀπὸ 18% τὸ 1960 εἰς 59% τὸ 1969.

Σχεδὸν ὅλα τὰ δικαιώματα ἐκμεταλλεύσεως ἐφευρέσεων, τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποίησεν ἡ Γιουγκοσλαβία διὰ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ βελτίωσιν τῆς παραγωγῆς της, προέρχονται ἐκ τῆς Δύσεως (2).

Ἐν συναρτήσῃ μετὰ τὴν ἀπόκτησιν δικαιωμάτων ἐκμεταλλεύσεως ἐφευρέσεων ἔλαβον χώραν εἰς ἀξιόλογον ἔκτασιν, στενὴ συνεργασία καὶ μερικῶς συνεργαζομένη παραγωγή μετὰ γιουγκοσλαβικῶν καὶ δυτικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ ἰδιαιτέρως μετὰ τῆς Δυτ. Γερμανίας. Ὡς ἤδη ἀνεφέρθη, ἡ Γιουγκοσλαβία διὰ τοῦ νόμου τοῦ 1967 εἰς τὸ πλαίσιον τῆς οικονομικῆς της τάξεως διεμόρφωσε νομικῶς ἐκ νέου καὶ φιλελευθεροποίησε τὰς προϋποθέσεις τῶν σχέσεων κεφαλαίου μετὰ γιουγκοσλαβικῶν καὶ ἄλλοδαπῶν ἐπιχειρήσεων τόσον τῶν δυτικῶν ὅσον ἐπίσης καὶ τῶν ἑταίρων ἐκ τῶν χωρῶν τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης. Ἡ Γιουγκοσλαβία εἶναι ἡ μοναδικὴ σοσιαλιστικὴ χώρα ἡ ὁποία ἐπιτρέπει καὶ ὑποστηρίζει κατ' εὐθείαν ἄλλοδαπὰς ἐπενδύσεις (3).

1) Σύγκρ. *J. Hawlowitsch*, Die Sozialistische Föderative Republik Jugoslawien, ἔνθ. ἀνωτ., ἰδιαιτέρως σελ. 215 κ.έ.

2) Σύγκρ. *S. Krajer*, Economic Integration and the Development of Economic Relations with Foreign Countries, «Socialist Thought and Practices». A Yugoslav Quarterly, Belgrade, No 13 (Jan. - March 1964, σελ. 63).

3) Σύγκρ. πρὸς αὐτὰ τὰ περίπλοκα καὶ μὴ λυθέντα προβλήματα: *J. Hawlowitsch*, Jugoslawien. In: Die Aussenwirtschaft Südosteuropas, ἔνθ. ἀνωτ. ἰδιαιτέρως σελ. 112-124. Bundesstelle für Assenhandelsinformation, (Hrsg.), Deutsch - Jugoslawische Investitionsverträge' Zwischenbilanz der Expertengespräche, Köln 1970. Joint

Τὸν τελευταῖον καιρὸν ἐντατικοποίησεν ἡ Γιουγκοσλαβία τὰς σχέσεις της μὲ τὰς χώρας μέλη τῆς COMECON (1). Μετὰ τὴν συμφιλίωσιν μὲ τὴν Μόσχαν, προσεχώρησεν ἡ Γιουγκοσλαβία τὸ 1956, ὡς παρατηρητὴς εἰς τὴν COMECON, καὶ ἐκράτησεν ὑπὸ τὸ καθεστῶς αὐτὸ ἕως τὸ 1958. Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1964 ὑπέγραψεν ἡ Γιουγκοσλαβία μὲ τὴν COMECON ἕνα εἶδος συμφωνίας συνδέσεως. Ἐν τῷ μεταξὺ προσεχώρησεν εἰς ὀκτῶ μονίμους ἐπιτροπὰς καὶ διαφόρους ὀμάδας ἐργασίας τῆς COMECON, εἰς τὰς ἐργασίας τῶν ὁποίων συμμετέχει τακτικῶς (2).

Ἡ Γιουγκοσλαβία εἶναι ἡ πλέον ἐντόνως οἰκονομικῶς συνδεδεμένη χώρα ἐκτὸς τοῦ ἀνατολικοῦ συνασπισμοῦ μὲ χώρας μέλη τῆς COMECON. Προσέτι, εἰς τὸ ἐξωτερικόν της ἐμπόριον μὲ τὰς χώρας αὐτὰς προκύπτει χαρακτηριστικῶς ἕνα σοβαρὸν ἐμπορικὸν πλεόνασμα καὶ πλεόνασμα εἰς τὸ ἰσοζύγιον πληρωμῶν (100 ἑκατ. δολλάρια κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1967), (3), τὸ ὁποῖον ἀπεικονίζει ἕν ἄτοκον ὑποχρεωτικὸν δανεισμόν. Οὕτως, ἡ Γιουγκοσλαβία εὐρίσκειται ἀντιμέτωπος τῶν αὐτῶν προβλημάτων εἰς τὸ ἐμπόριόν της μὲ χώρας μέλη τῆς COMECON, ὡς αἱ δυτικοευρωπαϊκαὶ βιομηχανικαὶ χώραι μὲ τὸ ὑψηλὸν τῶν ἐνεργητικῶν ὑπόλοιπον ἔναντι τῶν Ἀνατολικῶν. Ἐκ τῆς καταστάσεως αὐτῆς φαίνεται ἡ Γιουγκοσλαβία νὰ εἶναι ἀποφασισμένη, νὰ λάβῃ τὰς ἀναλόγους ἀποφάσεις διὰ τὴν περαιτέρω διαμόρφωσιν τῶν ἐμπορικῶν της σχέσεων μὲ τὰς χώρας μέλη τῆς COMECON. Οὕτω, θέλει νὰ ἀναπτύξῃ τὰς ἐμπορικὰς της ἀνταλλαγὰς μετὰ τῶν χωρῶν αὐτῶν ἀπὸ τοῦ 1970 μόνον ἐπὶ τῇ βάσει τῆς πληρωμῆς μετατρεψίμου συναλλάγματος.

Ἡ Γιουγκοσλαβία εἶναι ἡ μοναδικὴ χώρα τοῦ σοσιαλιστικοῦ στρατοπέδου ἡ ὁποία κατόρθωσεν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν μεταρρυθμίσεων καὶ τῆς δημοκρατικοποιήσεως τῆς οἰκονομικῆς της ζωῆς, νὰ ἀναπτύξῃ στενῶς ἐνεργοὺς καὶ καρποφόρους οἰκονομικὰς καὶ πολιτιστικὰς σχέσεις πρὸς τὸν δυτικὸν κόσμον. Εἰς τὰς προσπάθειάς τῶν λοιπῶν χωρῶν τοῦ σοσιαλιστικοῦ στρατοπέδου, νὰ προσαρμόσουν τὸ οἰκονομικὸν των σύστημα καὶ τὸ σύστημα τοῦ ἐξωτερικοῦ των ἐμπορίου εἰς τὰς ἀπαιτήσεις μιᾶς ἐνεργοτέρου κατανομῆς τῆς ἐργασίας ἐντὸς αὐτῶν ὡς καὶ μὲ τὰς χώρας τοῦ λοιποῦ κόσμου, θὰ ἠδύναντο νὰ ὠφε-

Business Ventures of Yugoslav Enterprises and Foreign Firms. W. Friedmann, Columbia University, New York and L. Mates, Institute of International Politics and Economy, Belgrade. Eds., Belgrade 1968.

1) Σύγκρ. περὶ τῶν Γιουγκοσλαβικῶν οἰκονομικῶν σχέσεων πρὸς τὴν COMECON καὶ τὴν Δύσιν: «Wissenschaftlicher Dienst Südosteuropa». Jg. 13 (1964), τεύχος 11-12, σελ. 186. Jg. 14 (1965), τεύχος 5, σελ. 62 κ. ἑ. καὶ 160. Jg. 17 (1968), τεύχος 1/2, σελ. 2: L. Adamovic, Yugoslav Foreign Trade. «Socialist Thought and Practice», 1968, No 28, σελ. 50 κ. ἑ.

2) Ἐπιτροπὴ διὰ τὸ Ἐξωτερικόν Ἐμπόριον, διὰ τὰ Νομισματικὰ καὶ Φορολογικὰ, Μαύρης καὶ Ἐγχρώμου Μεταλλουργίας, Κατασκευῆς Μηχανῶν, Χημικῆς Βιομηχανίας, Παραγωγῆς Ἡλεκτρικῆς Ἐνεργείας, Ράδιο - καὶ Ἡλεκτρονικῆς Βιομηχανίας, Συντονισμοῦ τῆς Ἐπιστημονικῆς καὶ Τεχνικῆς Ἐρεῦνης.

3) Σύγκρ. L. Adamovic, ἔνθ. ἄνωτ., σελ. 65.

ληθοῦν ἐκ τῶν ἀναλόγων ἐπιτυχῶν προσπαθειῶν καὶ τῆς πείρας τῆς Γιουγκοσλαβίας, χωρὶς νὰ πρέπει νὰ ἀντιγράψουν τὸ γιουγκοσλαβικὸν πρότυπον. Διὰ τούτου θὰ εἰσῆρχόντο αἱ ἀνατολικοευρωπαϊκαὶ χῶραι εἰς μίαν καρποφόρον διεθνή κατανομήν τῆς ἐργασίας, ἡ ὁποία εὐρίσκεται ἐντὸς τοῦ ἐνδιαφέροντος ὄλων τῶν εἰς τὸ παγκόσμιον ἐμπόριον μετεχόντων λαῶν τῆς Ἀνατολῆς ὡς καὶ τῆς Δύσεως.

Μόνον διὰ τοῦ ἐντατικοποιημένου ἐμπορίου δὲν δύναται νὰ λυθοῦν ἀσφαλῶς τὰ μεγάλα ἀνοικτὰ προβλήματα μεταξὺ τῆς δημοκρατικῆς Δύσεως καὶ τῆς σοσιαλιστικῆς Ἀνατολῆς. Ἐν τούτοις, στενωτέραι σχέσεις καὶ ἐπαφαὶ μεταξὺ λαῶν, ἀνταλλαγαὶ ἀγαθῶν, ὑπηρεσιῶν (Τουρισμός) καὶ ἰδεῶν δύναται νὰ ὀδηγήσουν εἰς οἰκοδόμησιν τῆς ἀμοιβαίας ἐμπιστοσύνης. Ἡ ἀνάπτυξις τῶν οἰκονομικῶν —, πολιτιστικῶν —, καὶ ἐπιστημονικῶν σχέσεων μὲ τὸν δυτικὸν κόσμον ἀπαιτεῖ ἐπίσης ἐκ τῶν ἀνατολικοευρωπαϊῶν αὐξανομένην ἀνάληψιν διεθνῶς σνεγνωρισμένων κανόνων καὶ ὑποχρέωσιν τηρήσεως τοῦ διεθνοῦς τύπου καὶ συναισθήσεως τῆς εὐθύνης πρὸς τὴν συμπεριφορὰν τοῦ συμφέροντος. Οἱ παράγοντες οὗτοι δύναται νὰ συμβάλουν οὐσιωδῶς εἰς καρποφόρον συνεργασίαν μεταξὺ ἀμφοτέρων τῶν τμημάτων τοῦ κόσμου καὶ οἱ ἀνατολικοευρωπαϊκοὶ λαοὶ θὰ δυνηθοῦν νὰ λάβουν μέρος εἰς τὸν δυναμισμόν τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς καὶ τῆς αὐξανομένης εὐημερίας τῶν δυτικῶν ἐμπορικῶν ἐταίρων, ἂν καὶ μέχρι ποίου βαθμοῦ θὰ ἐπιτραπῇ εἰς αὐτοὺς ἐκ τῶν συμμαχικῶν τῶν ὑποχρεώσεων εἰς τὸ σύμφωνον τῆς Βαρσοβίας (Δόγμα Μπρέζνιεφ) καὶ τῶν ὑποχρεώσεων τῶν ἐκ τῆς συμφωνίας εἰς τὸ πλαίσιον τῆς COMECON.